

SNOVANJA SNOVANJA SNOVANJA

SNOVANJA SNO

POGOVORI O KULTURI

SNOVANJA

KRANJ — 7. II. 1973

Janez Mesesnel

Likovna poezija in poetična likovnost

Ce bi hoteli izčrpno predstaviti obsežen likovni svet ing. arh. Valentina Scagnetti-ja, bi se morali poglobiti v tisti del njegovega bivanja, ki bi mu lahko rekli dolgo srečno življenje. To življenje se je začelo že pred vojno, takrat, ko je prvič prijel v roko gosje pero in poskušal prenesti duha stare poezije v ustrezen likovni organizem. Odtlej je posvečal, spodbujal od prijateljev, mnoge svoje proste, ali sicer počitku namenjene ure novemu konjičku, ki se je kaj kmalu razvil v pravo strast, v veselje in tisto nepogrešljivo življenjsko dopolnilo, ki pomeni izobražencu in umetniku pogosto prepotreben beg v svet lepote in resnice. Pod njegovo nemirno roko so nastajale risbe, ilustracije in celotne opreme temeljnih del klasikov svetovne in domače poezije, neštete študije aktov in stolpci prepisanih pesmi v vedno drugačnih, starinskih in stiliziranih, prilagojenih pisavah. Počasi se je vse skupaj zlivalo v enotne likovnopoetične organizme, v katerih je prevladoval zdaj prvi, zdaj drugi element. Vselej pa tako, da sta se oba bolj ali manj skladno dopolnjevala, podrejena drug drugemu tako, da posamično nista več zmogla posredovati dovolj močnega užitka na novo bogastvo sporočila navajenemu očesu in duhu. Arhitekt Scagnetti je sprva študiral arhitekturo in sočasno praktično spoznaval anatomijo skoraj do avtomatizma. Potem je bral izbrano literaturo in zlasti pesnike, svetovne velikane rimane besede. Poskus, sprva morda dopolnitve, pozneje pa nedvomno prepesnitve v podobno ambicioz-

ne likovne skupke in organizme, je prišel pozneje. Od takrat se je temu delu predal z vso vdanostjo občudovalca in, kljub navideznim ambicijam, skromnega spremljevalca velikih predlog. Nastajali so cikli Shakespeareovih sonetov, prvi, drugi, tretji, deseti in petnajsti, vedno znova, ob vsakem prebiranju je odkril novo sporočilo, novo tenčino, novo razsežnost; in vsakokrat ji je poskušal najti in ustvariti likovni pendant. Studiral je pisave, stare in patinirane, danes že težko čitljive, pa vendar zgovorne in polne draži sporočila preteklosti, ki so ga skrivale v svojih zavojkih in inicijalah. Gotica, unciala, papeška in renesančna pisava, bohorličica, navsezadnje njegova lastna, so dobivale v njegovi preoblikovalni vnemi in v teh novih likovnopoetičnih organizmih nove, bolj pregledne oblike, razvrščale so se po nevidnih skeletih gotskih in zgodnjerenesančnih krogovičij, dobivale medsebojni potrebiti razmak in tako na novo oživljene posredovale starega duha svojih velikih tvorcev. Villonove pesmi, baladni stihli Petrice Kerempuha, Gradnikov »Eros Tanatos«, Prešernove poezije in navsezadnje, kot samostojna celota, njegov »Krst pri Savici« so nastajali v samotnih ljubiteljskih urah, posvečenih tem najlepšim plodovom človeškega duha. Scagnetti ni ilustriral, ni opremil teh poezij v zamišljeni knjižni obliki s spremnimi sličicami in ustreznimi platnicami; poglobljal se je v poezijo toliko časa, da se je na svoj način polistovetil z njenim avtorjem, da je zavez-

(Nadaljevanje na naslednji strani)

Še ena Prešernova upodobitev

Pred dnevi sem videl v ptujskem gledališču doslej v prešernoslovju še ne registrirano upodobitev pesnika Prešerna.

Slika je pravzaprav risba na kartonu v velikosti 160 x 110 cm. Izdelal jo je akad. slikar Janez Mežan za Prešernovo proslavo, in sicer 1. februarja 1949.

Podoba kaže mlado, zdravo lice še čvrstega, simpatičnega moza trdih, kmečkih potez. Risba je realistična, morda zaradi knjige v roki nekoliko patetična. Na splošno pa je to ena od sprojemljivih pesnikovih upodobitev.

Slikar Mežan, gorenjski rojak iz Sp. Brnika pri Kranju, je lansko jesen izpolnil 75 let svojega delovnega življenja. A komaj so utihnile zdravice in odzvenele čaše napitnic na slavjih v čast umetnikovega praznika, že je segla po njem smrt; umrl je v prometni nesreči.

Naš rojak se z Gorenjsko ni ustvarjalno povezal. Vse svoje moči je porabil kot profesor na gimnazijah v Mariboru, Novem mestu, Ljubljani in potem v Ptuj. Kot slikar se je najbolj navezal na ptujsko in haloško pokrajino. Ustvarjal je v olju in temperi, bil je dober grafik in celo freskant. Najljubši pa je bil Mežanu elegantni akvarel. Ta tehnika se je zdela čutečemu slikarju še najbolj lahkotna, sveža in gibka. Menil je, da je akvarel pravi, neposredni odtis iz umetnikovega srca.

Ob Mežanovem Prešernu se bomo spominjali tudi tako tragično umrlega umetnika. C. Z.

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

nela v njem podobna struna, kot jo je posredoval pesnik s svojim delom in da je sprejemal njenega duha brez odpora, pomislekov in kritike na osnovi sodobnega pojmovanja te umetnostne zvrsti. Se več, v težnji, da bi se čim bolj zliil z duhom teh predlog, se je sam približal časom njihovega nastanka in s svojevrstnimi stilizmi premostil prepad med oblikami posredovanja sicer večnih dosežkov človekovih čustev in duha. Tako so nastajale nove izvorne celote, polne življenja, ki je trepetalo in se prepletalo v zamotanih skupnih figur, izmed katerih ali okoli katerih ali na katerih je kילו cvetje pisanega izvirnika. Risbe s svinčnikom, perorisbe, lavirane perorisbe, risbe s kredo so se v fantastičnih sestavih, urejenih po nam že neznanih pravilih, združevale in spajale pa

otleh leže Slo
vešva stebri
stari. Ustoaasih
šegnih vijejene
postave. Ubeshe
linarski oržesl
nospadari. Utehe

pod teshkim jarmam siri Slave. Le
otuzam sreche svit se v. Uzunij shu.
Habno noli po ti pokouzi glave. U
de te jenuja ta skal. Ugnna. Uteboh po
snel. Uzunna. Uzunna

e blabiprižhina
zhe mytesh. U
venela n postiga
lenij ciava siva
Inulodosti vun
dertednihi so
mrehe. Uzunij

in derahua upa možj gosšiva.
ar. Uzunna. Uzunna. Uzunna.
Se nu is tovoj prvij njih dni odk
fiva. Uzunna. Uzunna. Uzunna.
Je na okredik. Uzunna. Uzunna. Uzunna.

Arh. V. Scagnetti: Na tleh leže slovenstva stebri stari... (Iz Krsta pri Savici)

"Ah, majhno postojimo, postojimo, postojimo...
da, traja oddaljenosti da noga puzije."
Ni blije, ni blije, do bele tunije,
Kjer v Donno siva se ti stni žije;
valovi imuce je, Uris' boe žije,
le urno, le urno stni pite!"

Ta nica, hi trije stne zamkela,
in dalje in dalje od podn spustila,
na brege. Uzunna se triteht z-vih,
plestije v valove derice plavila.
Vrtince ta vidli, celnaji deric,
Vali. Orzike videl nebedan ni vci.

Arh. V. Scagnetti: Dve kitlici iz Prešernove balade Povodni mož

spet ločevale od tekočih besedil, zlomljenih enkrat v stroge in tesno zbite kitice, drugič spet igrivo poplesujoče po nevidnih obrisih renesančne arhitekture ali spletene v ornamentalno arabesko poznogotskih oken in portalov. Mojster je povzel duha ene umetnosti in ga združil in dopolnil z oblikami drugih umetnosti, z oblikami, ki povzemajo sočasnega duha svoje panoge. A historicizem to vendarle ni: umetniška fantazija je te zgodovinsko stilizirane iniciacije, pisave in arabeske, te manieristično potegnjene akte v mrgolečih prepletih, te memente pogosto prisotnih skeletov prežela z duhom sodobnosti. Tu ni točno zamisljenega in izoblikovanega prostora dogajanja, prostor, v katerem enakovredno učinkujeta poezija in likovnost, je samo

duhovni. Odnosi med nosilci vlog niso po nobenem merilu hierarhični, ampak so izenačeni in se podrejajo samo strogi zakonitosti duhovnega posredovanja osnovnega, ne faktografskega in ne fabulističnega sporočila. Noben renesančni umetnik si česa takega ne bi mogel dovoliti in si tega tudi ne bi zmožl zamisliti. Scagnettijev delež je velik, čeprav spoštljivo podrejen; a ko ga temeljiteje razčlenimo, opazimo, da je le prirejen. Kajti podrejanje je obojestransko: likovni umetnik se podreja poetu, spoštuječ njegovo poslanico, in hkrati podreja poeta sebi s tem, da ga obogatene razloži v sodobnem duhu, ki ne priznava več nobenih praznih okraskov za vrednote, temveč vedno žejen išče resnico, vse bolj čisto in nepotvorjeno.

Nov italijanski prevod Prešernovega Krsta pri Savici

Pod konec lanskega leta je založba Mladinska knjiga s sodelovanjem koprške Lipe in Založništva tržaškega tiska izdala skoraj 100 strani obsegajočo knjigo z naslovom *France Prešeren, Il battesimo presso la Savizza — Krst pri Savici*. Zasluga, da je delo posvečeno mednarodnemu letu knjige, ko naj si vsa ljudstva sveta izmenjajo svoje najvrednejše literarne stvaritve in se tako človeško in kulturno zblizujejo, imata urednik pri založbi Mladinska knjiga Bogomil Gerlane, predvsem pa prevajalec dr. Franc Husu.* Posebnost izdaje je v dvojezičnem besedilu (vzporedno italijansko in slovensko) in v tem, da prinaša študijo o Krstu vodilnega slovenskega prešernoslovca dr. Antona Slodnjaka. Ima pa še prevajalčevo spremno besedo, kratko pojasnilo o ilustracijah in nekaj najnujnejših razlag za italijanskega bralca, vse v obeh jezikih. Da je knjiga redke kulturne dogodek na domačem in italijanskem knjižnem trgu, ni treba posebej omenjati. Zadostuje naj ugotovitev, da je bila meseca decembra v Trstu med Slovenci druga najbolj iskana knjiga. Upajmo, da bo izdaja našla tudi tokraj meje podoben sprejem.

Naprej o prevodu. Kot slovenist si ne prisojam pravice govoriti o njegovi vrednosti. Sodbo o njem so vsaj za interne namene že izrazili nekateri strokovnjaki-romanisti in je zelo ugodna, npr. prevod je mestoma odličen, v splošnem pa prav dober, vreden bibliofilske izdaje itd. Zleteti pa bi bilo, da bi bile ocene poklicanih objavljene, in to ne samo izpod peres lingvistov

* Franc Husu se je rodil l. 1915 na Proseku nad Trstom. Že kot 11-leten deček je odšel v Italijo, kar mu je omogočil klaretinski red. Dosegel je doktorat iz teologije pa še diplomu iz filozofije in zgodovine. Služboval je v Rimu, Palermu in zdaj je spet v Rimu pomožni župnik generalne kurije reda in profesor na redovni šoli.

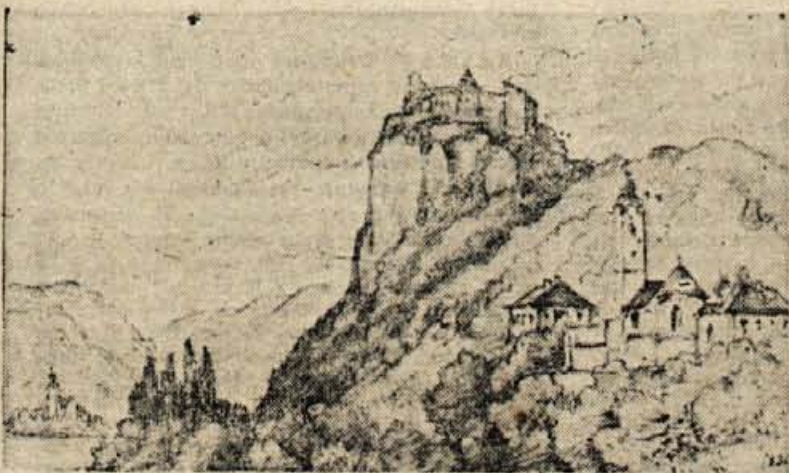
in literarnih zgodovinarjev, marveč bi radi brall mnenja tudi splošno razgledanih italijanskih ljubiteljev lepe knjige o novi podobi *Krsta pri Savici*.

Gre namreč res za drugi, oz. tretji prevod te Prešernove pesnitve. Husujeva predhodnika, oba znana italijanska slavista in visokošolska profesorja, sta že pokojna. Luigi Salvini je uvrstil v svojo antologijo *Sempreverde e rosmarino* (Rim 1951, str. 105–8) posvetilni sonet *Matiju Copu* in 13 prvih stanc *Krsta*, Bartolomeo Calvi pa ima v svoji obsežni, sicer osporavani študiji *Fonti italiane e latine nel Prešeren maggiore* (Torino 1958, str. 223–40) ves prevod *Uvoda in Krsta*. Značilno za moderne prevode v italijanščino in sploh v romanske jezike je, da hočejo prevajalci doseči čim bolj zvest prevod smisla, medtem ko jim je oblika drugotnega pomena. Ne trudi jo se, da bi predlogo prepešnil v izvirne oblike, da bi dali verzom ritem in rime izvirnika, ker jih to ovira pri reprodukciji vsebine. Ta metoda uporablja svobodne nerimane verze in si torej ne prizadeva za čim popolnejše skladje med vsebino in obliko. Nasprotno temu pa meni prevajalec Husu, »da sta enotnost in vrednost pesniške stvaritve neločljivi od oblike, kakršno ji je dal pesnik. To velja posebno za klasike vsake literature. No, in prav Prešeren je največji slovenski klasik« (str. 80).

V razlagi prevajalskega postopka nam Husu razloži, zakaj je uporabljal starejšo obliko literarne italijanščine. Navaja dva razloga: Prešeren je hotel s svojim pesništvom dokazati primitivnim nasprotnikom, pripadnikom Kopitarjeve šole in tujcem, da je slovenščina sposobna izraziti najrahlejšje čustvene odtente in miselne globine in da jo je mogoče vlti v najzahtevnejše oblike evropske poezije vseh časov, kar mu je tudi popolnoma uspelo z izbiro stalnih pesniških oblik, to je zlasti soneta, terciine in stance. Kot poznavalec italijanske literature, katere lepote mu je posredoval Cop, mu je bil vzor mimo Parinija, Alfierija idr. posebno Petrarca. Preva-
(Nadaljevanje na naslednji strani)

Franc Husu, prevajalec Prešerna v italijanščino

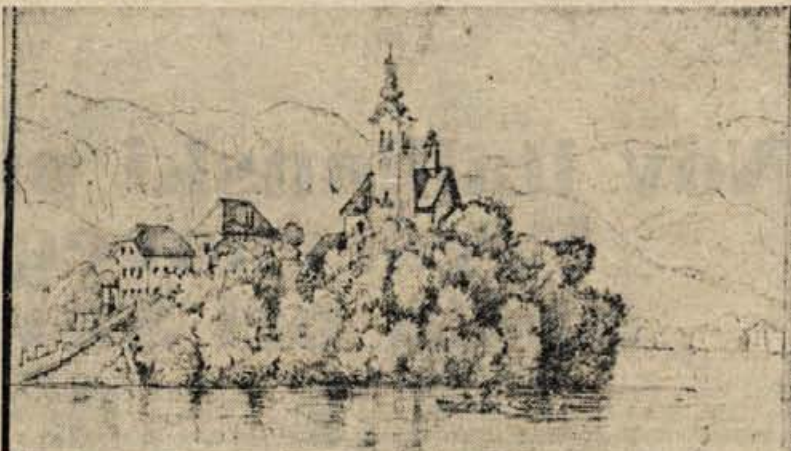
Blizu 1000 let stari Blejski grad na skali Bledec. Na levi otok s cerkvijo, na desni barokizirana stara gotska župna cerkev s sosednimi hišami in ostanki obzidja. Leta 1904 so jo nadomestili z zdajšnjo novogotsko zgradbo. V desnem spodnjem kotu zapis Schloss Veldes 1831.

Kamniti most čez Jezernico v Milnem. Most je nadomeščen z betonskim, kapele ni več in tudi hiše so prezidane. V ozadju grad, Karavanke in Straža. V spodnjem levem kotu zapis: Seebach 1831.

Pogled med drevjem na jezero; v ozadju grad in istoimenska vas s staro župno cerkvijo.

Blejski otok z Mlinega s cerkvijo, zakristijo, mežnarijo in 99 stopnicami. V ozadju Pokljuka, Mežakla z obrisom gorjanske cerkve.

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

jalec se je zato namerno približal jeziku tega italijanskega klasika. Da si je s tem zadal težavno nalogo, je jasno in nič čudnega ni, če ga je prevod *Krsta* zaposloval 12 in več let. Takšna vsega občudovanja vredna potrpežljivost mora imeti korenine le v globoki ljubezni do svojega naroda in v občudovanju genialnega pesnika. Pretresljiva pa je tudi pogumna samozavest, da bo svoji težavni nalogi kos.

Vzgojen v italijanski kulturni sferi, je sicer Husu že z uspehom poskušal svoje sposobnosti na prevodih iz španščine in francoščine, pa tudi iz slovenščine (Jurčič, Gregorčič, Kette, Murn, Zupancič, Cankar, Gradnik, Kajuh) in bil hkrati več let urednik redovnega glasila ter avtor raznih člankov, čeprav ne z literarnega področja.

Kako se je Husu spoprijel z nedosežnim mojstrom slovenskega verza, ki je skoraj tretjino vseh pesmi zložil v rimanih enajstercih, v sonetu, tercini in stanci, teh zahtevnih, zlahka oblikah italijanske klasike (od Danteja, Petrarke, Ariosta, Tassa do Alfierija idr.), naj pokaže primerjava znamenite 16. tercine iz *Uvoda* (Največ sveta...), s proznim besedilom B. Calvija.

Husu

*Verso l' immenso mar di nostra gente,
là, dove in libertà di Slava i figli
si scelgon leggi e fé, portarvi ho in mente.*

Calvi

*La più gran parte del mondo è di Slava,
n'andremo là dunque, dove i suoi figli
e fede e leggi si vivono liberi.*

Če italijanski prevod spet poslovenimo, se tercina glasi

*Protí neizmernemu morju naših ljudi
tja, kjer sinovi Slave v svobodi
si izbirajo postave in vero, vas nameravam
popeljati.*

*Največji del sveta pripada Slavi,
tja torej pojdemo, kjer nje sinovi
svobodno živijo po postavah in veri.*

Ali pa primer, kako je Husu v posvetilnem sonetu *Matiju Copu* uporabil rimo. Znano je, da je Prešeren v veliki večini svojih sonetov (82,5%) — zložil je 46 slovenskih in 17 nemških — rabil najbolj zahtevno rimo. V dveh 4-vrstičnih kiticah (kvartetah), tj. v osemih verzih ima le dve rimi (*mani — mulo — hladilo — hrani* | *oznani — število — Bogomilo — hrani*; ali če to izrazimo s simboli *abba | abba*), v dveh 3-vrstičnih kiticah (tercetah), tj. v šestih verzih pa tudi samo dve rimi (*visokoletiče — bolečine — sreče* | *mine — trpeče — globočine: cčc cčc*). Husu si je moral pomagati s sedmimi rimami *abab' cčc | def | def*. Toda dovolj o tem, saj so to za »neposvečene oči« preveč drzni pogledi v zakulis. je pesniških delavnic!

II

Novi izdaji *Krsta* v italijanščini daje veliko veljavo Slodnjakova nova razlaga pesnitve. Poznavalci bogate literature o Prešernu se bodo spomnili, kako različno so razlagali to mimo *Sonetnega venca* gotovo najiminitnejšo Prešernovo umetnino. Naivni bralci se zadovoljujejo s tem, da sledijo pesnikovi pripovedi zunanega dogajanja. Prodornejši se bodo zamislili v značaje oseb in bodo morebiti menili, da pesnik v umetnini izpoveduje svoje pozitivno krščansko verovanje. Pravi uživalec literarne umetnosti pa bo prodiral globlje: ustavil se bo ob vsebini, iskal bo miselno jedro, študiral izraz in obliko ter poskušal razumeti zvezo med vsemi temi prvini. Posebno ga bo zanimalo idejno jedro, ker bo v njem odkrival pesnikov nazor o svetu in življenju njegova osebna spoznanja in skušnje. Zanimivo, kako so naši prešernoslovci ali tudi pesniki razlagali *Krst*. Ivan Prijatelj je npr. videl v njem izpoved osamelosti, zapuščenosti, odtujenosti; Francè Kidrič popolno podreditve resignaciji ob krutih udarcih usode (Čopova smrt, izguba Julije, težave s cenzuro in službo); Askerc je Črtomira obsojal, ker si ni vzel življenja; mlademu Zupanciču Črtomir ni bil junak, pač pa simbol slovenske čagavosti; Avgustu Zigonu je bil izpoved romantične religioznosti. Literarni zgodovinar Bruno Meriggi, avtor dobrega pregleda naše slovstvene zgodovine za Italijane, sodi, da imajo v pesnitvi glavno težo avtobiografski elementi, da pesnitev trdno simbolizira pesnikovo odločitev izpolniti svoje umetniško poslanstvo za ceno osebne žrtve. Lino Legiša meni, da se je Prešeren s tem, ko je ustvaril *Krst*, rešil iz življenjske krize, ki bi ga bila skoraj pahnila v samomor, hkrati pa razodel idejni svet, ki ga je najbolj razvnel, namreč neuklonljivo ljubezen do domovine in svobode.

Tej poglobljeni razlagi je blizu najnovejša Slodnjakova, o kateri je nekdo zapisal, da doslej nismo brali lepše: »Zgodba *Krsta* je velika in izvirna prispodobna pomiritve človekove podzavesti v najbolj kritičnem trenutku življenja... prispodoba človekove moralne rešitve ali njegovega etičnega učlovečenja... Zato ni vsebina pesnitve v tem, da postane Črtomir po težkih življenjskih izkušnjah — mašnik, temveč v tem, da premaga na videz nepremagljive samomorilne nagibe in ostane živ ter da se prerodi iz čustvenega bojvnika in ljubimca v predanega socialnega in kulturnega delavca... (str. 71). »Prešeren je upodobil v posvetilnem sonetu *Matiju Copu*, v *Uvodu* in v *Krstu* najtežje konflikte svojega življenja kakor tudi osnovne probleme slovenske narodne eksistence in duhovno krizo evropskega intelektualca med obema meščanskima revolucijama v umetniško izredno čistih in učinkovitih dasi ne aktualistično jasnih podobah« (str. 74).

Izbrali smo nekaj različnih interpretacij notranje vsebine *Krsta*. Da so takšne razlike mož-

ne, se ne smemo čuditi. Velike, »večne« umetnine govori namreč ne samo vsakemu rodu, marveč tudi vsakemu posamezniku drugače. In to celo istemu ob različnih razpoloženjih različno. Prav s tem, da se nanje odzivamo vsakokrat drugače, da so naši doživljaji ob njih lahko različni, jim daje veljavo klasičnosti, trajnosti, »večnosti«. Neproblematično literarno delo preberemo enkrat in nas naprej ne zaposluje več, medtem ko se moremo k umetninam velikih kvalitet in dimenzij spet in spet vračati, ker nas silijo k razmišljanju in k doživljanju največjih moralnih in estetskih vrednot. To velja kajpak za klasiko, vsem ko nam večina sodobne literature žal tega ne nudi zaradi svojih največkrat dekadentnih izhodišč.

III

Tretje, na kar nas ta izdaja opozarja, je oprema. Zlahka kvadratna oblika s preprosto, ubrano in funkcionalno naslovno platnico in hrbtom je popolnoma skladna z vsebino. Knjiga je ilustrirana. Na začetku je pesnikov portret s faksimilom podpiša. To je jedkanica mojstra Božidarja Jakca, ki je bila 1951 objavljena v beograjski izdaji *Poeziji*. Faksimilirana je tudi 29. stran iz prve objave *Krsta* iz leta 1836, na katero je pesnik za izdajo *Poeziji* 1847 pripisal novo katico: Bogomilino izpoved, da se je iz strahu za Črtomirovo življenje zaobljubila in se s tem za zmetom na svetu odpovedala ljubezenski sreči. Posebno pa nas pritegne osem v tej izdaji prvokrat objavljenih vedut, Bleda in bližnje okolice. Gre za brez dvoma takrat in še dolgo potem najboljšo upodobitev tega raja na zemlji. To so risbe, izdelane z mehkim svinčnikom in rahlo kolorirane z rdečim, zelenim in modrim barvnikom. Imajo posebno zgodovino, a tudi dokumentarno, predvsem pa umetniško vrednost.

Te risbe je Slovencem odkril kmalu po koncu 2. svetovne vojne akademik dr. Francè Stelè, ko je kot član jugoslovansko-italijanske komisije za vrnitev med okupacijo odnesenih kulturnih spomenikov dlje časa živel v Rimu. Visijo v kavarni Caffè Greco, v Via Condotti 86, kakšnih sto korakov od Španskega trga. Ta elegantna, vsemu kulturnemu svetu znana kavarna je bila ustanovljena sredi 18. stol. — omenja jo že v svojih spominih iz leta 1742 prošluli pustolovec in šarlatan G. G. Casanova. V preteklosti bolj kakor danes je bila kavarna shajališče domačih in tujih umetnikov. Tu bi ob svojem času utegnil srečati ljudi peresa, kakor so bili Goethe, Winkelmann, Schopenhauer, Mickiewicz, Gogolj, Stendhal, Chateaubriand, Taine, Baudelaire, Byron, Shelley, Twain, Anderson, Goldoni, Leopardi in D'Annunzio, pa glasbenike kot Berlioz, Mendelssohn, Bizet, Gounod, Lizst, Rossini, Wagner, Toscanini ter likovnike Ingres, Corot, Cornelius, Owerbeck, Thorvaldsen, Tischbein, Feuerbach, Lenbach in toliko drugih. Za goste ima kavarna sedem večjih ali manjših sob, od katerih

In nastajali so novi pesniki, ki so pozivali kakor Kajuh, Bor:

»Samo milijon nas je — toda, čeprav nas je milijon samo, zdahnili bi, da ne trpimo z uporno, dvignjeno glavola«

In *»Ogenj za ogenj — pest za pest«*

ter *»Edino hlapci cvilijo ponižno kakor psi in lajajo, da nas je malo«.*

Boj za svobodo, ki ga je spremljal Prešernov duh, je v ljudeh vžigal najboljše misli in cilje, kar je tudi pripeljalo do zmage.

»Danes ni in ne more več nastati kak nov »Sonetni venec« ali »Krst«, vsaj ne tak ali podoban, kakršnega nam je podaril Prešeren. Vendar pa ne po duhu, ne po umetniški moči niso še doseženi, kaj šele preseženi. In to ob dejstvu, da so privreli na svetlo malo manj kot že pred stopetdesetimi leti! Potrebe po prešernovstvu, po taki kulturi, po zajemanju iz globoko čuteče in globokoumne Prešernove zakladnice so torej še vedno žive, niso še izumrle. »Prešernovstvo« je bilo zaradi svojega poslanstva komaj nekaj desetletij po vojni spet postavljeno pred preizkušnjo in celo zlorabljeno. Že dolgo se pojavljajo različne nove smeri, kakor so se pojavljale vedno, klijejo različna iskanja, ki pa jih pogosto spremlja tudi brezupnost, impotentnost, razkroj in dekadenca s slabimi povzemanji iz tujine.«

In če so med obema vojnama razni modernizmi propadli zato, ker niso zajemali iz ljudstva in zanj, ker so bili le modni kriki in izrazi potrošniškega razreda in razvrata, se bo tako moralo zgoditi z neljudskimi smerti tudi v moderni dobi in se oplemenititi z najboljšim, kar je moč poiskati.

Tudi za današnjo rabo nam še vedno lahko koristi Prešeren, ko kot nalašč »potrošniškemu« sloju v »Elegiji svojim rojakom« govori:

*»Kranjč, ti le doblčka išeš,
bratov svojih ni ti mar,
kar ti bereš, kar ti pišeš,
mora dati gotov d'nar!«*

*Kar ni tuje, zaničuješ,
starih šeg se zgublja sled,
pevcev svojih ne spoštuješ,
za dežele čast si led!«*

In ker nam danes še vedno preti taka nevarnost, kot je vojna, ko so v nevarnosti narodnostne meje, duhovno in humano življenje, ima kultura in Prešernov duh še vedno veliko, če ne vse večjo veljavo in pomen. Posebno še ob čudni mlačnosti, ki se poraja ob vsakodnevnih tekmah in hlastanjem ne le po napredku, temveč tudi po lahkem in brezskrbnem, če ne celo brezobzirnem življenju nekaterih. V človekovi naravi je, da najhujše pozablja najprej. To mu daje občutek varnosti in brezskrben pogled v prihodnost. A taka brezbržna brezskrbnost je v veliki meri omogočila, da je naša dežela pred desetletji postala lahek plen sovražnikov. Zato je nerazumljivo, da sredi naših mest in ob belem dnevu srečujemo mlade fante v suknjičih, na katerih rokavih piše »US. Army«. Se bolj čudno je, ko te tak mladenič ob opombi na to pogleda srepa in grozeče, njegovi tovariši pa te napadalno obstopijo, medtem ko mimoidoči to opazujejo neprizadeto. Mladenič, okrašen z imenovano oznako, pa skozi zobe cedi besede o svobodi in demokraciji. Kje smo torej, če je vse le pri pozivih, zavest pa je zmaličena in posameznik — zavestno ali ne — javno manifestira za vojsko, ki uničuje za svobodo boreča se ljudstva? Ali je nasilje res že tako v srcih in dušah posameznikov, da bodo jutri tudi sami ubijali?

Zato nam tudi v tem času prešernovstvo, podprto s partizanstvom, lahko samo pomaga prebroditi trenutne človeške stiske in ubrati korake — sicer ne po izhojenih, toda po pravih, poštenih stopinjah k cilju

*»da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak.«*

Ivan Jan

Arh. V. Scagnetti: Al' ena skrb me le morila... (Iz Krsta pri Savci)

Prešernovstvo in partizanstvo

Vojna, kultura in Prešeren kaj nenavadni, a vendar medsebojno povezani pojmi. Majhen slovenski narod, ki je bil leta 1941 obsojen na smrt, je navidezno in nenadoma kakor vulkan — vzplamtel v svoji obrambi. In tedaj, kot še nikoli prej, smo se Slovenci z vso močjo in ljubeznijo oklenili svoje kulturne dediščine, svojih velikih mož, Prešerna, Levstika, Cankarja... Zlasti Prešerna, našega gorenjskega rojaka! Z okupacijo je prišel čas, ko je bilo bolj kot kdajkoli prej pomembno »zediniti rod slovensč'ne cele«, ter bolj kot kdajkoli prej slediti klicu:

*»V sovražnike'z oblakov
rodu naj naš'ga trešči grom,«
da bi ostali.*

Naše vodilo je morala biti le enotnost, ki jo je že Prešeren poudarjal in širil z besedami:

*»Edinost, sreča, sprava
k nam nazaj se vrnejo!«*

Majhno slovensko ljudstvo je ustvarilo Osvobodilno fronto, ki je opravila veliko, zgodovinsko najdragocenejše delo. Prek svojega boja je prerasla samo sebe in v najtrših letih boja uresničila Prešernovo ljubezen do domovine, na trdna tla prestavila Levstikove misli o demokratičnosti in o zvezi z drugimi jugoslovanskimi narodi, prelila je Cankarjeve socialistične misli in napovedi v delo in življenje! Ohranila je slovenstvo, kajti prišla je vkup uboga gmajna in dokončan je bil boj vpartarjev, ki ga je Prešeren označil kot boj tlačanov proti grofovski gospodi z besedami:

*»Od tod samo krvavi punt poznamo,
boj Vitovca in ropanje Turčije.«*

Zato je bila osvobodilna vojna, kakor zveni neuradno, tudi velik kulturni podvig.

Prebral sem: »Kultura se ustvarja s solzami, z znojem in krvjo.« To velja že dolgo in še otoci smo bili, ko nas je Prešeren prežal s svojimi čudovitimi in prerokskimi besedami. Res smo jih le bolj čutili kakor razumeli, in le nekatere izmed njih, in četudi smo se jih učili na izust, so vemale v nas skrivnost in vznemirjiv plamen, ki nas je hkrati plemenitil in pripravil na upor.»

V čem je bila magična moč Prešernovih pesmi, sem globlje začel razumevati prav v najhujših dneh: z začetkom okupacije, ob zatiranju slovenske besede, ob zaničevanju slovenskega človeka, ob ubijanju naših ljudi ter ob razplamtevanju upora zaslužnjene ljudstva. Da — bili smo zaslužjeni, a hlapci nismo bili več, kajti suženj si po sili razmer, hlapec, dokler se ne upreš. In mi smo se uprli. Uprli s Prešernovimi besedami v srcih in na ustih.

Tem besedam so mogli slediti le ljudje s čistimi srci in nameni, ki so delali natančno to, kar so govorili. To so bili tisti stari, že prekaljeni borci za pravico, ki so se jasno zavedali, kakšna usoda je doletela našo deželo in so zato prvi sledili klicu ogrožene domovine.

V ožjem gorenjskem kotu smo kmalu dobili partizanske enote s Prešernovim imenom. Na Pokljuki je že 1941. leta nastala Prešernova četa, nato Prešernov bataljon in čez dve leti v škofje-loških hribih Prešernova brigada. Decembra 1941 smo na obronkih zasnežene Pokljuke prvič med uporom slišali, kako močna, vzpodbudna in upvzbujajoča je lahko Prešernova pesem. Med svoj nagovor, namenjen zbranim upornikom, jo je vpletel voditelj — komunist Stane Bokal, načitan in svojim besedam zvest človek. V tistem, zasneženem gozdu so stihili iz »Zdravljice«, »Krst« in »Sonetnega venca« delovali kot iskre in srh vzbujajoče, saj so povedale prav tisto, kar je bilo tedaj treba povedati:

*»Manj strašna noč je v črne zemlje krili,
ko so pod svetlim soncem sužni dnovi!«*

In

*»Vremena bodo Kranjcem se zjasnila,
jim milše zvezde kakor zdaj sijale,
jim pesmi bolj sloveče se glasile;«*

Deželo je tedaj preplaval sovražnik, okupator, fašisti, ki so v razkroju človeških in kulturnih vrednot v Nemčiji zasegli oblast in surovo začeli v Evropi uvajati »nov red in kulturo«, etiko nasilja, nacisti, ki jim je bilo prelivanje najplemenitejše krvi poglaviti opravke. Hitlerjev fašizem, ki je prerasel svojega italijanskega predhodnika, je pustošil po okupiranih državah in namesto človečnosti in civilizacije, pijan od oblasti širil uničevanje in nasilje, podivjan od gesel o »nadčloveku«.

In ti podivjani »nadljudje« so se razlili tudi po Sloveniji.

Zato je bil upor toliko večje dejanje, zato Prešernove besede toliko bolj vžigajoče in vse bolj razumljive.

Prešeren je oživel kot nikoli, Prešeren je bil naš, Prešeren je bil med nami, v svojem času ni mogel biti razumljen in zato tudi ne tako preganjan, kot bi bil pozneje, čeravno že tedaj ni bil brez sovražnikov. Množica v njegovem času še ni mogla biti prebujena in še ni mogla njegovih pesmi spreminjati v dejanja. Zdaj pa se je to začelo. Oživljali smo njegove pesmi, jih prenašali na sosede in tudi sami začeli segati po peresih. Ljudstvo brez takih glasnikov ne more imeti ne pravih moči ne pravih ciljev. In k njim nam je pomagal Prešernova beseda!

Za vsako priložnost je je bilo moč najti. Prešeren je pel o vsem, kar nas je priganjalo v boj za ohranitev. Ni nas motila njegova slovanska otožnost in misel saj je bilo bistvo dosti močnejše od vsega tega. Da ne ponavljam stihov »Zdravljice«, (ki je prav v gorenjski partizanski tehniki doživelja najvišji grafični dosežek), bom spomnil še na nekatere druge njegove stihle, ki smo jih začeli najti na mitingih, s katerimi smo hrabro ljudi in sebe, ki smo jih vpletali v pogovore o prihodnosti in med obsojanje odpadnikov, ki so dvignili roke proti svojim lastnim ljudem, plačani od najhujšega sovražnika. Če je padel soborec, nismo le enkrat uporabili stihov, ki jih je Prešeren posvetil prijatelju Andreju Smoletu, kajti lepše tega ni bilo moč povedati, kot da

*»ena se tebi je želja spolnila:
v zemlji domači de truplo leži.
V zemlji slovenski, v predragi deželi,
ki si jo ljubil presrčno ves čas,
v k'teri očetje so naši sloveli,
k'tera zdaj ima grob komaj za naše.«*

In kako se nam je ježila koža ter nam silile solze v oči, če je partizan-recitator izgovarjal besede iz »Sonetnega venca« spominjajoč, se pri tem na razkosano Slovenijo:

*»Viharjev jeznih nuzle domačije
bile pokraj'ne naše so, kar Samo,
tvoj duh je zgnil, kar nad tvojo jamo
pozabljeno od vnukov, veter brije.«*

Ko pa je rojak-odpadnik dvigal roko proti svojim, tega ni bilo moč izraziti bolje, kot z besedami iz »Krst«:

*»Sest mescev moči tla krvava reka,
Slovenec že mori Slovenca, brata —
kako strašna slepota je človeka!«*

In ne le enote, tudi partizani so si nadevali imena, znana iz Prešernovih pesmi: množili so se Črtomiri, Kajtimiri, Sami...

Prešernova zapuščina je postajala dejanje...

Delavec, pastir, kmet, med katerimi so bili izobraženci, je hlepel po novi kulturi, po novem svetu in se v gozdovih, kjer bi najmanj pričakoval, seznanjal s slovensko kulturo, s Prešernom in drugimi.

PREŠERNOVA ZDRAVLJICA

Slika z ovitka Prešernove Zdravljice (izvod št. 753), tiskane v partizanski tehniki TRILOF I. 1944

IZDAL POKRAJINSKI ODBOR OSVOBODILNE FRONTE ZA
GORENJSKO OB STOLETNICI PREŠERNOVE ZDRAVLJICE

1844

1944

CELOSTRANSKI LINOREZI: JANEZ — VINJETA; VIHER
OPREMIL IN TISKAL V 1800 NUMERIRANIH IZVODIH TRILOF

Notranja naslovnna stran Prešernove Zdravljice;
linorezi so delo partizana Janeza (Janez Vidic),
vinjete pa delo partizana Vihra (Marjan Šorli).

je v prvi točilna miza, v zadnji pa velika omara z arhivom. Na levi se vrstijo tri ožje sobe, srednja od njih se imenuje *omnibus*. Vse so v rdečih tapetah, opremljene z bogatimi lestenci, temnimi, marmornimi mizami in stoli v empirskem slogu, stene so okrašene s plastikami na konzolah, z medaljoni v štuku, zrcali, podobami in raznimi dokumenti pod steklom o nekaterih imenitnih gostih. O tej kavarni ni večje publikacije, ki bi te seznanila z njeno zgodovino, pač pa obstojijo mnogojezični prospekti in menda ni tiskanega vodnika po Rimu, ki te ne bi opozoril nanjo.* Omenil sem omaro z arhivom. Če namreč pokažeš večje zanimanje za ta slavni lokal, ti njegova ljubezniva lastnica, gospa Antonietta Grimaldi rada pokaže knjižnico in številne fascikle, urejene po narodnostih. Tako najdeš tam gradivo, nanašajoče se na goste mnogih evropskih narodov, od slovanskih pa le na Ruse in Poljake.

Caffè Greco je od leta 1953 zaščiten kot kulturni spomenik, vendar njen inventar še ni strokovno popisana, čeprav vsebuje celo galerijo del znanih slikarjev, mdr. K. Ph. Moritzov portret mladega Goetheja in dela I. Caffija, G. da Todija, Angelike Kauffmann, A. Faura, F. Flora, Th. Fearnleya, B. Thorvaldsena idr. V omenjenem omnibusu pa visijo dela *Edmunda Hottenrotha*, med njimi v dveh okvirih po štiri in štiri risbe našega Bleda.

Na listih, izrezanih iz skicirke v velikosti 13,5 x 24 cm, imamo pet pogledov na celotno Blejsko jezero z gradom in otokom, eden ponazarja odtok Jezernice v Mlinem, eden kmečko znamenje v zaselku Zázer, eden pa pogled na Savo Bohinjko proti Bohinjski Beli. Nekatere od teh risb so signirane s slikarjevim podpisom E. Hottenroth, z letnico 1831 in z napisi: *Der babi zob, Weldes, Seebach, die Wocheiner Savitz* ter *Schloss Veldes*.

Premalo je obdelana biografija slikarja E. Hottenrotha, da bi poznali vzrok in okoliščine, pokaj in kako je prišel na Bled. Vemo le to, da se je rodil 9. okt. 1804 v Blasewitzu pri Dresdenu, da je bil mlajši brat znamenitejšega slikarja Woldemarja (1802–1894), o katerem je Edmund napisal blizu 400 str. obsegajočo monografijo, da je študiral likovne umetnosti v Dresdenu in preživel večino svojega življenja v Rimu, kjer je 12. aprila 1889 tudi umrl. Od njegovih del visijo v Caffè Greco Hanibalovo bojišče, Zaliv Baja (obc olji) ter omenjene blejske vedute. O njih je mogoče zanesljivo reči, da so nastale poleti l. 1831, ko je bilo drevje vse v zelenju, in da so bile risane po naravi. Da je slikar pripadal romantični smeri, kaže izbira — rekli bi — lirčnih motivov. Kaj ga je privedlo prav k nam, odkod je prišel in kam se je napotil dalje, kako, da so vedute Bleda prišle v rimsko Grško kavarno, vse to ostajajo nerešena in za zdaj nerešljiva vprašanja. Vsekakor je morala E. Hottenrotha močno prevzeti lepota blejske pokrajine, da ji je v risbi zapel podobno hvalnico kakor pet let pozneje Prešeren v 5. stanci svojega *Krsta*:

*Tje na otdk z valovami obdani,
v današnjih dnevih božjo pot Marije;
na dnu zad stojé snežnikov velikani,
poljš, ki sprded se sprosti, tepotije
ti kaže blejski grad na levi strani,
na desni griček se za gričem skriva.
Dežela kranjska nima lepšga kraja,
ko je z okolš'no ta, podoba raja.*

Il battesimo presso la Savizza je potemtakem dostojen prispevek Slovencev k mednarodnemu letu knjige. Višina naklade je slučajno ista kakor naklada Prešernovih *Poezij* iz leta 1847 — 1200 izvodov. Vtem ko so bile *Poezije* zaradi neosveščenosti in maloštevilnosti naše inteligence še deset- in desetletja knjigotrško blago, bi bilo lepo, ko bi pravkar izdano knjigo čimprej razgrabili to — in onkraj meje. To bi bil povod za novo, izboljšano izdajo, kakršno si želi sam prevajalec.

* Glej tudi slovensko knjigo Romana Rusa, *Vodnik po Rimu*, iz leta 1960, kjer so na str. 61 omenjene tudi naše risbe.

Alfonz Gspan

Dr. Vítazoslav Hečko, prevajalec Prešernove ljubezenske lirike v slovenščino

Vítazoslav Hečko,

slovaški prevajalec Prešerna

Lani decembra je umrl v Bratislavi na Slovaškem prevajalec Vítazoslav Hečko, lektor slovenščine na tamkajšnji univerzi. Leta 1961 je izdal pod naslovom *Strune ljubezni (Struny lásky)* knjižico Prešernovih pesmi v svojem prevodu.

Slovaki in Slovenci si tudi v Prešernovem času niso bili med seboj neznani, vendar tedaj niso navezali trajnih stikov. Kopitar je v znanstvenem svetu podpiral uzakonitev posebnega slovaškega knjižnega jezika in Prešeren je v znanem napisu o »štirih bolj množnih Slave rodovih«¹ jedko zavrnil Kollárja, da naj bi bili Slovaki in Slovenci med tistimi, ki bi jim bilo dovoljeno samo »tace lizat«² številčno močnejšim Slovanom. Sto let in več pa je še preteklo, da so začeli Slovaki spoznavati plodove Prešernovega pevskega duha.

Prve pesmi iz Prešernovih *Poezij* je priobčil Rudo Brtan 1943 v osrednji slovaški slovstveni reviji (*Slovenské pohľady*). Sam sicer slovstveni zgodovinar, je spoznal Prešernovo veličino in je pripravil v prevodu skoraj vsega Prešerna, vendar ni uspel, da bi bil našel založnika. Ugovori proti objavi so izvirali iz dvomov v pesniško uspelost prevodov.

Na leto Prešernovega smrtnega jubileja se večje začetki zanimanja za Prešernovo poezijo pri dr. Jánú Frydeckem. Ob jubileju je napisal v omenjeni literarni časopis prvi obširnejši slova-

ški članek o življenju in delu Franceta Prešerna. Sam po stroki slovstveni zgodovinar in lektor za srbohrvaščino na bratislavski univerzi, si ni lastil pesniškega daru in je za prevajanje pridobil — ob svoji jezikovni in stvarni pomoči — svoje študente, med njimi Vojtecha Mihálika, danes enega vodilnih slovaških lirikov srednjega rodu, in Viliama Turčányja, prevajalca Dantejeve *Božanske komedije*. Nekaj posameznih objavljenih prevodov je objubljalo pesniški prevod našega lirika, vendar sta Frydeckega sodelavca kmalu zapustila, ker sta šla svojo razvojno pot. Tako je načrt padel v vodo.

Tretji, ki si je zastavil nalogo, da posreduje Slovakom Prešerna, je svoj načrt izvedel. To je bil Vítazoslav Hečko, ki je najprej objavil, spet v *Slovenských pohľady*, nekaj posameznih prevodov, čez nekaj let pa celo antologijo Prešernove lirike.

Hečko, ki se je tudi sam ukvarjal, vsaj priložnostno, s pesnjenjem, je prišel do slovenščine prek srbohrvaščine. Prevajal je najprej mnogo iz srbsčine in hrvaščine, deloma liriko, deloma dramatik, potem pa je prešel povsem na prevajanje iz slovenščine, zlasti ko je postal lektor za slovenski jezik na bratislavski univerzi z akademskim letom 1965/66. V zadnjih petnajstih letih ga moramo šteti med najplodovitejše posredovalce slovenske dramske, proze in lirike Slovakom. Vredno je navesti vsaj nekaj njegovih prevodov, ki so izšli v knjigi. V ciklostilni razmnožitvi slovaške literarne agencije so izšle štiri otroške igre Pavla Golje, Torkarjeva Pisana žoga (celo v dveh izdajah), igri Ingoliča in Petana, Kreftovi Celjski grofje in Balada o poročniku in Marjutki ter Šmoletova Antigona. V knjižni obliki je izšla Ingoličeva Gimnazijka in Zeja, Kosmačeva Balada o trobenti in oblaku, naše ljudske pravljice, lovske novele, novele iz NOB itd. Zelo mnogo je priobčeval v različnih zbornikih in časopisih.

Najvneteje in najbolj sistematično je prevajal našo liriko. Zgleda njegove snovane antologije slovenske pesniške besede predstavljajo objavljeni prevod iz Gregorčiča, Zupančiča, Ketteja, predvsem pa lirikov med obema vojnoma in po 1945, kot so Levec, Minatti, Bor, Vipotnik, Striša, Kocbek, Kajuh, Taufer, Vegri idr. Posebej se je zadnja leta, ko je prevajal našo liriko, poglobljal v problematiko ritma in mere v slovenščini in slovaščini. Ta problem se mu je ostro zastavil že ob Prešernovi poeziji, ki stoji pravzaprav na začetku njegovega prevajanja slovenske poezije.

Svojo antologijo Prešernove lirike, ki ji je dal naslov *Strune ljubezni*, hoteč s tem poudariti Prešernovo ljubezensko liriko, je izdal 1961 na 170 straneh. Držal se je *Poezij*, vendar je cikle v izboru razporedil po svoje in jih dopolnil samostojno, sledč svojimi zamisli poetove ljubezni do dekleta in domovine. Tako so iz verzov v *Poezijah* in iz poezijskega Dostavka nastali v glavnem Prešernovi, a do neke mere tudi samostojno spleteni venci. Čeprav na začetku svojega prevajanja slovenske vezane besede, se je pogumno lotil tudi najtežjih Prešernovih ustvaritev. V knjižici je priobčil v celoti *Gazele*, *Sonete ljubezni*, *Sonetni venec* (z ohranjenim akrostihom, torej tudi s strikraj petimi verzi) in *Krst* pri Savici z uvodnim sonetom in *Uvodom*. Prevodi niso vsi enako uspešni, izstopajo pa npr. *Pod oknom*, *Soldaška*, *Zdravljica*, nekatere *gazele*, *Zgubljena vera* in *Nezakonska mati*. Nedvomno so nekatere pesmi posebej ustrezale njegovi naravi. Ob šele kratkotrajnem ukvarjanju s slovenščino, ob zahtevni obliki in že s patino preteklosti zaznamovanem Prešernovem jeziku pa je razumljivo, da zgodnji Hečkovi prevodi niso dosegali Prešernove izklesanosti, lapidarnosti in ob tem kristalne jasnosti. Hečko se je z leti vedno bolj zavedal nekaterih šibkosti svojih prepisnitev in se je vedno bolj poglobljal v duha slovenskega ritma, našega jezika in Prešernove enkratnosti. Vsa leta je pripravljaval novo izdajo Prešernovih pesmi. Koliko je tega dela opravil, bo pokazala zapuščina, iz katere bo po vsej verjetnosti mogoče sestaviti antologijo naše lirike skozi zadnje stoletje in novo, dopolnjeno in pregledano zbirko Prešernovih *Poezij*. V Hečku smo imeli vnetega in pogumnega posredovalca naše vezane besede, posebno Prešernove, med Slovaki.

Viktor Smolej

Knjižna novost

Ivan Mrak: Spoved lučnim bratom.

Samozaložba.

Naslovná slika in oprema Kristof.

Uredil Bogomil Velikanje. Tisk CGP DELO, Ljubljana, 1972.

Ob »Himnični monotragediji v dveh stopnjevanjih« Ivana Mraka je pesnik in književni kritik France Vurnik napisal naslednje premišljevanje:

S pesniškim darom, izpričanim s Poezijami in s svojo usodo, pogojeno z osebnimi, družbenimi in zgodovinskimi silnicami svojega časa, Prešeren ni bil in ni samo predmet raziskave in interpretacije literarne zgodovine, pač pa je od drame PREŠEREN (1871) Luize Pesjakove naprej tudi motiv posebnega pomena za literarno snovanje. To se sicer giblje v okvirih literarnozgodovinsko dognane dokumentarnosti, vendar samo okvirno, zaradi določene prepričljivosti, glede idejnosti in izpovednosti pa si izbira bolj ali manj nevezana pota, odvisno od časa, v katerem Prešeren znova in znova prehaja v literaturo, in seveda od ustvarjalca in njegovih izpovednih hotenj.

Pred kratkim je namreč ta literarna snov, kakor se čudno sliši za eno najbolj pretrestljivih umetniško izpričanih človeških usod tega naroda, doživela novo literarno interpretacijo v »himnični monotragediji v dveh stopnjevanjih« z naslovom SPOVED LUCNIM BRATOM. Njen avtor je Ivan Mrak, ki je to poetično vzneseno dramsko delo objavil v samozaložbi, kakor prenekateri svoja dramska besedila v zgodnejši dobi svojega pisanja.

Kaj vznemirja avtorja in kaj hoče sporočiti s svojo interpretacijo Prešernove usode? V igri nastopajo poleg umirajočega Prešerna njegova sestra Katra, privid Matije Copa in Andrej Rudolf, nezakonski sin Andreja Smoleta, ki pa poseblja tako Smoleta kot njegovega sina Rudolfa; slednjemu je bil Prešeren kot advokat določen za varuha. Tudi kraj in čas dogajanja sta definirana: dejanje igre se dogaja v Prešernovem stanovanju v Kranju po odhodu spovednika, ki je naročil Katri, naj seže pesnikovo zapuščino, kar naj bi kazalo razumeti kot pogoj za odpuščanje njegovih grehov. Svetloba tega ognja tudi poseže v poetove predsmrtne blodnje, ki pa so v Mrakovi interpretaciji organizirane z določenim namenom, v določenem redu in z določenim sporočilom.

V situaciji, ko se je pesnik že vkrčal na Haronovo barko, kj vodi v svet onkraj znakovnih možnosti, se njegovo meditiranje deloma še giblje v mejah biografske opredeljenosti, kakor segajo vanj reminiscence iz preteklosti, hkrati pa postane simbol za človeka na sploh, ki se zaveda, da odhaja s sveta čutne zaznavnosti in skuša še enkrat, tokrat zadnjič pretehtati smisel in vrednost svoje fizične in duhovne eksistence. To pretehtavanje poteka v izpovedovanju »lučnima bratom«, »izdelovalcema svetlobe« Copu in Smoletu, za katero Prešeren v igri ne izgovori jasno, vendar dovolj določno nakaže pomen in prijateljsko vlogo za svojo ustvarjalnost, ko pravi: »... če bi se v tej kranjski Sahari na vaju ne nameril —,

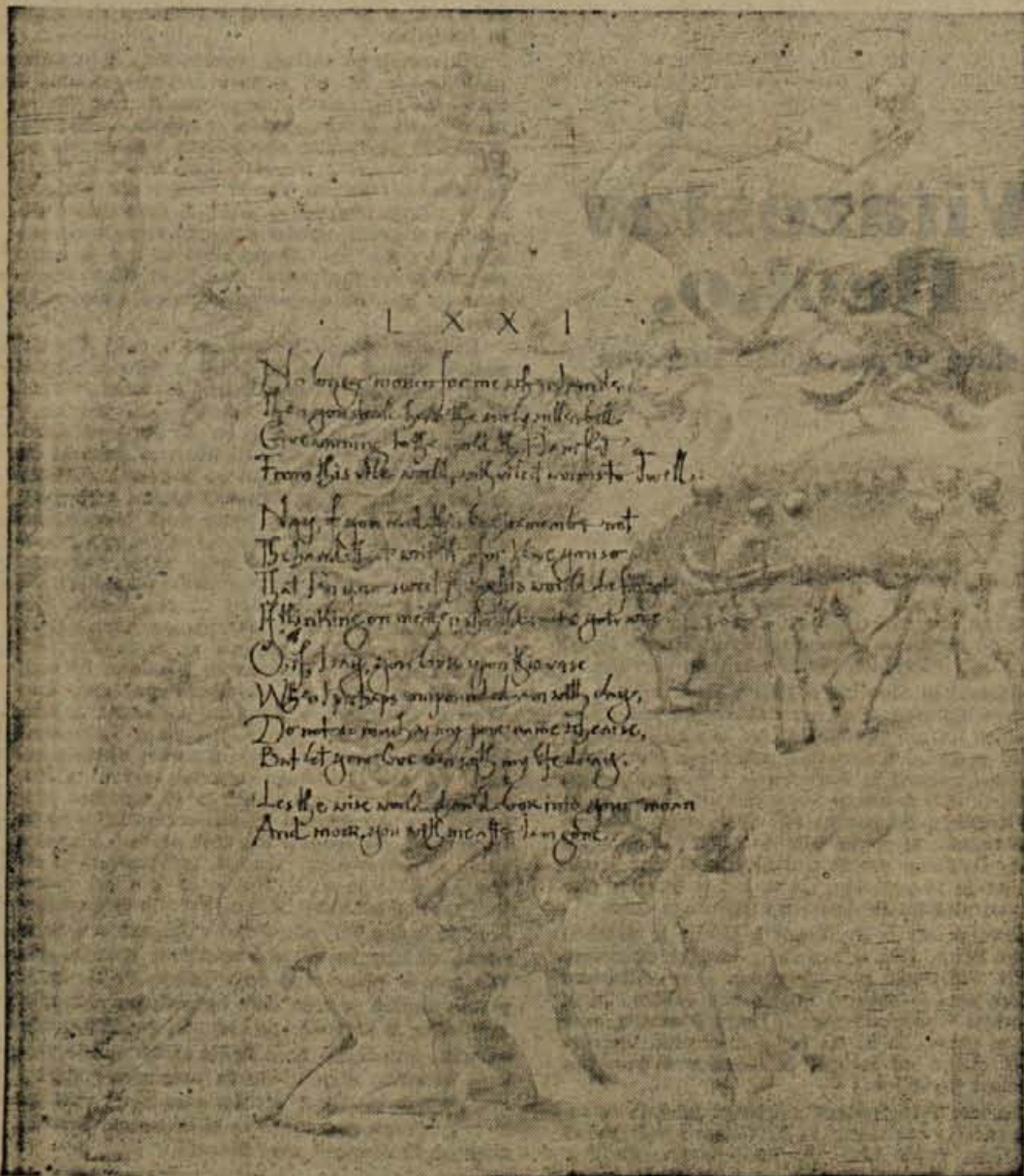

V dialogu s Copovim spominom ponovi staro trditev (literarne zgodovine): »Brez tebe bi svoj smoter izgrešil,« medtem ko sta se s Smoletom »zaprilegla svet prekucnit«,

Ugotovitev in poudarek te prijateljske soodvisnosti in njenega pomena za ustvarjalnost je v Mrakovi igri osrednjega pomena, saj je v nadaljnem Prešernovem meditiranju s Copovim in Smoletovim spominom navedeno kot očitek prenehanje prijateljskih razmerij — najprej s Copovo smrtjo v valovih Save in s Smoletovim »izdajstvom«, ko se je ta Prešernov prijatelj pobratil z Anastazijem Zelencem. Vezi z »lučnimi brati« pomenijo v Mrakovi interpretaciji več kot prijateljske vezi, to je duhovno bratstvo, ki ni brez pomena in funkcije za umetniško ustvarjanje, v Mrakovem jeziku za »izdelovanje svetlobe«. Vse druge Prešernove človeške vezi so v Mrakovi interpretaciji manj pomembne; poetovo meditiranje se sicer dotakne tudi Ane Jelovškove in lastnih otrok ob očitjanju Andreja Rudolfa, vendar teh vezi ne kaže razumeti kot vezi med »lučnimi brati«. Bile so nemara spremni življenjski pojav, nad katerega se je dvigovalo in dvignilo poetovo duhovno bistvo.

Po takšni interpretaciji je možen sklep, da gre v primeru Mrakove himnične monotragedije za izrazito idealistično delo — in tako tudi je, vendar ne v povzdigovanju pesniškega poslanstva in ustvarjalnosti, pač pa v moralnih vrednotah splošne človeške narave, v iskanju vizije in uveljavljanju duhovnih vrednot v medčloveških odnosih, osvobojenih sleherne materialnosti.

To sporočilo je tudi oblikovano in s tem podkrepljeno s specifično, privzdignjeno izrazno klaviaturo, tako z izbiro posebnega besedišča (duhovina, propast, lepodušnik, spogled, tuilstvo, zagrobje, pomnik, itd.), kakor z značilno oblikovanimi stavki z glagolom na koncu, kar v slovenščini zveni arhaično (»Filoktet, ves garjav, opljuvan, od vseh zasramovan in izdan, naj bi čudežni dar Apolona zatajil?«). Kot kaže ta primer, uporablja Mrak v svoji igri tudi antično mitološko simboliko, kar pomeni podoben pojav, kot je razviden iz Prešernove poezije, vendar je bil takrat pogojen v duhovnem ozračju, danes pa učinkuje tuje. Ne glede na opazen ustvarjalni napor tudi Mrakova monotragedija izzveneva, kot bi ne bila od tega sveta. S tem si jemlje dokajšnje možnosti komuniciranja v sedanjem svetu, kar pa seveda ni edino merilo za njeno vrednost, kl pa gotovo je zajeta v njeni zunaj časovni duhovni himničnosti, pa naj izzveneva še tako nestvarno in nesodobno. Tu je Prešeren kot simbol.

Arh. V. Scagnetti: LXXI, sonet W. Shakespeara

Prešernov gaj panteon gorenj- skih klasikov

Ze prvi načrtovalci sedanjega Prešernovega gaja, ki je urejen na prostoru starega kranjskega pokopališča, so imeli v mislih gaj pesnikov (ime Prešernov gaj je določil l. 1951 tedanji občinski odbor), torej gaj, v katerem bi shranili pod rušo med brezami tudi koščice prve slovenske pisateljice Josipine Urbančič-Turnograjske (1833—1854), ki je bila doma iz Potoč nad Predvorom, epskega pesnika Matije Valjavca-Kračmana (1831—1897) s Srednje Bele pod Storžičem in pisatelja-modrijana dr. Janeza Mencingerja (1838—1912) z Broda v Bohinju. Grobovi vseh treh (Turnograjske v Gradcu, Valjavca v Zagrebu, Mencingerja v Krškem) so že vrsto let zapuščeni, neoskrbovani; Mencingerjev je bil pred letom celo nepietetno prekopan. Le grob pisateljice Valentina Mandeljca (1837—1872), rojenega v Kranju, umrlega v Karlovcu in tam pokopanega, je po zaslugi društva karlovških Slovencev do-

stojno urejen in oskrbovan. Zato na prenos Mandeljčevih zemskih ostankov v Kranj nikoli nismo mislili. S prenosi Turnograjske, Valjavca in Mencingerja v Kranj, v Prešernov gaj, smo hoteli le urediti sedanjo škandalozno situacijo, nevedno tradicij kulturnega naroda.

Seveda pa je treba takoj precizirati: v Kranju ne nameravamo obnavljati kekega pokopališča in na novo oblikovati grobove zaslužnih gorenjskih književnikov, pač pa v soglasju s spomeniškovarstvenimi načeli in po nasvetih parkovnih arhitektov urediti spominske cvetlične grede sodobnih form in s primerno vključenimi (prej še restavriranimi) prvotnimi nagrobniki.

Tako smo že storili l. 1967, ko smo prenesli koščice Prešernove hčerke Ernestine z ljubljanskih Zal v Kranj (ob 50-letnici njene smrti).

S predlagano ureditvijo Prešernovega gaja, v katerem bi hranili poleg Prešernovih in Jenkovičevih tudi zemske ostanki Turnograjske, Valjavca in Mencingerja, bi se hkrati odprlo tudi vprašanje pietetnejše obravnave in oskrbe dragocelega, edinstvenega slovenskega kulturnega spomenika, kar v celoti pravzaprav Prešernov gaj tudi je. Nujen bi bil torej nadzornik in zapiranje čez noč — kot je pač tudi drugje v civiliziranem svetu v navadi. Dostikrat pozabljamo, da rojaki iz domovine in iz zamejstva prihajajo v Kranj zaradi obiska pesnikovega groba, ne pa zaradi hotela Creina in trgovine Globus.

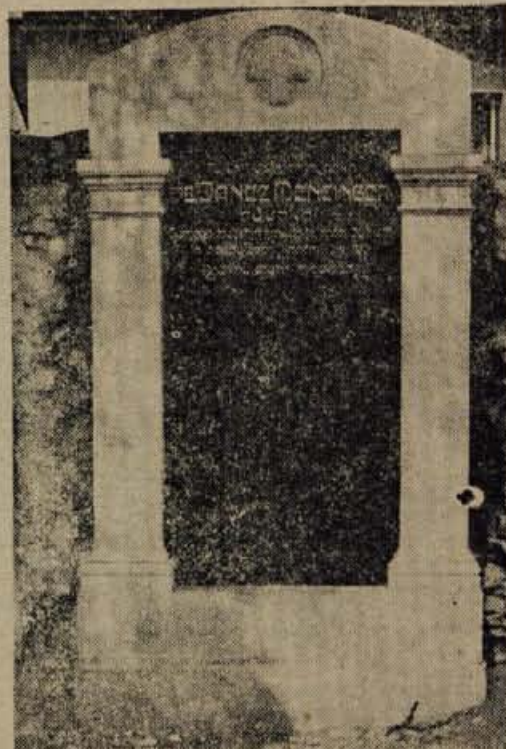
No, upanje v drugačne odnose do spomenikov naše kulturne preteklosti obstaja, ker se bomo prej ali slej zavedli, da narod, ki svojih velikih mož ne ceni, teh mož tudi vreden ni. Ko bo Prešernov gaj imel več umetniško oblikovanih cvetličnih medaljonov — poslednjih počivališč klasikov, ki so v naši kulturi nenehno prisotni, potem bo gotovo lažje apelirati na ustrezne činitelje, naj se vendar zavedo tudi duhovnih vrednot, ki bogate in slavé starodavno gorenjsko metropolo.

Situacija s tremi zapuščenimi grobovi (Turnograjske, Valjavca in Mencingerja) je trenutno takale:

Slovenski grob v nemškem Gradcu

Prva slovenska pisateljica, hčerka-edinka graščaka na Turnu v Potočah nad Predvorom, Josipina Urbančič-Turnograjska, se je kot soproga odvetnika dr. Lovra Tomanova l. 1853 preselila v štajerski Gradec. Tu je leto pozneje kot žrtev materinstva l. junija 1854 umrla, še ne enaindvajset let stara... Pokopali so jo na šentlenarskem pokopališču. Hudo prizadeti Josipinin brat Janko Urbančič in vdovec dr. Lovro Toman sta ji na grob postavila pet metrov visok obelisk iz nabrežinskega marmorja. Nanj sta dala vklesati slovenski napis:

Tu leži
Josipina Turnograjska
pisateljica slovenska
roj. Urbančič 9. julija 1833 l.
umerla omožena Tomanova
1. junija 1854
Kdor dušno živi, ne umerje.

Mencingerjev nagrobnik z napisom, ki ga je pisatelj sam sestavil nekaj let pred smrtjo.

Obelisk še danes stoji in kot najvišji nagrobnik na tem pokopališču zares dominira. Domoljuba seveda močno prija videti sredi nemškega Gradca tako ponosen slovensko označen grob — toda danes ali jutri bo obelisk odstranjen, grob prekopan. Nikogar namreč ni, ki bi se za Josipinin grob brigal in zanj plačeval najemnino. S priporočilom Urada za zunanje zadeve pri izvršnem svetu SR Slovenije sem se obrnil na Generalni konzulat SFR Jugoslavije v Gradcu in našega generalnega konzula informiral o situaciji z grobom in nagrobnikom prve slovenske pisateljice. Predlagal sem, naj po uradni poti posreduje, da začasno odlože morebitni prekop. In sicer do časa, ko bomo v domovini stvar uredili, tako načelno kot tehnično oziroma finančno.

Valjavčev sen na Mirogoju

Pred kakimi tremi meseci sem bil v Zagrebu in si šel ogledat tudi Valjavčev grob na Mirogoju. Grobišče je prav na uglednem prostoru, ob glavni pokopališki avenuji, skoraj v centru. Pokopališka oznaka 4 m dolgega in 4,5 m širokega grobišča je: XIVa polje, 1. vrsta, grobova 7 in 8. Dva metra visoki nagrobnik, ki pa nevarno visi naprej in bo zdaj zdaj padel, ima napis:

(Nadaljevanje na naslednji strani)

Arh. V. Scagnetti: Tekst soneta kot okvir

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

Matija Valjavec
kr. profesor i pravi član
Jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti
17. 2. 1831—15. 3. 1897
i blaga mu supruga

Berta Valjavec
rodj. pl. Nedezky
1845—1911

Olga Valjavec
1866—1956

Dragutin Valjavec
1875—1932

pokoj mu vječni

Levo od marmornatega Valjavčevega nagrob-
nika sta v zemljo zasajena dva preprosta lesena
križa, ki označujeta dva sveža grobova:

Ovdje počiva
Branka Uršič
68 god. st.
+ 26. XII. 1971

in
Ovdje počiva
Zvonimir Valjavec
66 god. st.
+ 7. II. 1972

V pokopališkem uradu na Mirogoju so mi po-
vedali, da najemnino za grobišče redno dobivajo,
da pa grobov nihče ne oskrbuje. No, o tem sem
se sam prepričal.

Strta Mencingerjeva lobanja

Nenavadno vznemirjenje v krogih slovenskih
izobražencev, posebno med književniki in ljubi-
telji starejšega slovenskega slovstva je na jesen
1. 1971 povzročilo sporočilo iz Krškega o prekopu
pisatelja dr. Janeza Mencingerja, ki je tamkaj
dne 12. aprila 1912 umrl in bil pokopan na sta-
rem mestnem pokopališču.

Kako bridko in nekulturno so potekali do-
godki v tej zvezi, zvemo iz prošnje Slavističnega
društva Slovenije za zaščito Mencingerjevega
groba v Krškem. Društvo se je v tem primeru
obrnilo na pravi naslov, na Zavod za spomeni-
ško varstvo SRS s takimle pismom:

1.

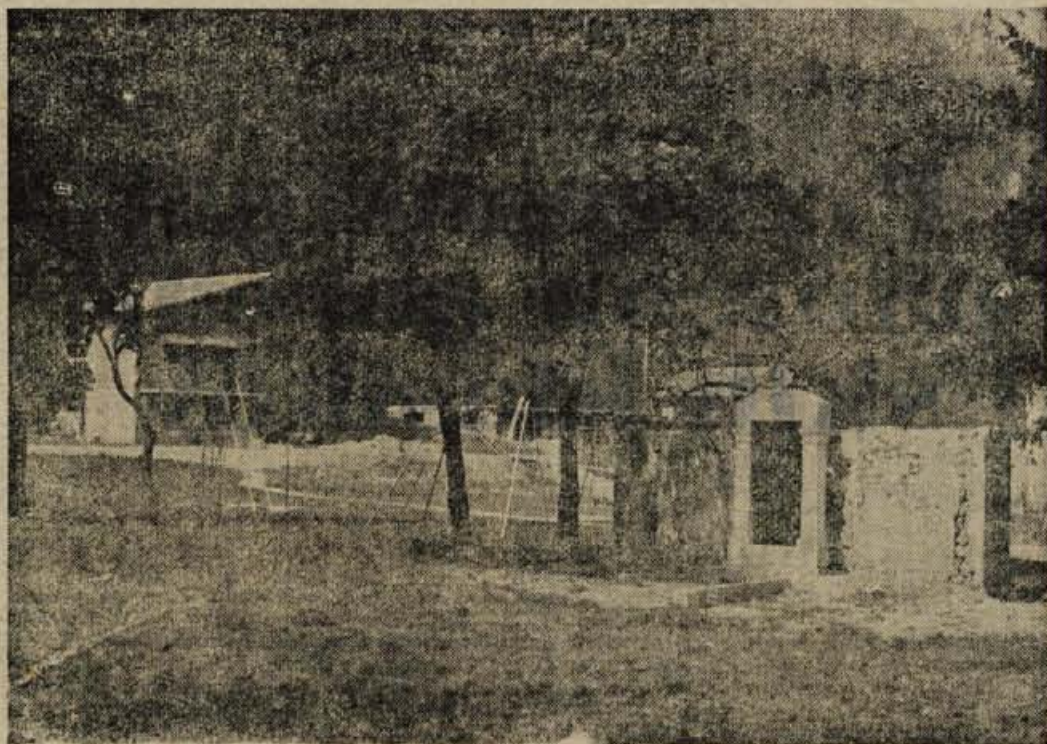
Ob koncu septembra letošnjega leta nas je
kolega slavist iz Krškega obvestil, da nameravajo
tamkajšnje krajevne oblasti menda v zvezi s
stoletnico gasilskega društva prek groba sloven-
skega pisatelja dr. Janeza Mencingerja razširiti
obstoječo cesto. Z dopisom z dne 4. oktobra
smo se obrnili na tamkajšnje občinsko skupščino,
naj nas obvesti, kako je z zadevo, a vse do
danes nismo prejeli nobenega odgovora.

Zasebni advokat pisateljevih vnukinj, ki žive
v Ljubljani in v Zagrebu, je medtem dosegel, da
je občinska skupščina v Krškem določila soboto,
23. oktobra, kot dan, ko bodo vpričo sorodnic
prekopali pisateljeve posmrtno ostanke. Ko pa
so sorodnice prišle v Krško, so jim povedali,
da so ekshumacijo že sami opravili. Upravičeno
nezaupljive sorodnice pa so vztrajale, naj grobar
vpričo njih koplje na novem grobu. Toda name-
sto lobanje in kosti jim je grobar končno izko-
pal — s slamo natlačen prazen zabojček. Pred-
sednik občine se je sorodnicam opravičil, češ
da je novo nečednost zagrešil grobar, ki si je
tako poskušal olajšati delo.

Končno so ob navzočnosti vnukinj omenjeno
soboto in še v ponedeljek vendarle izkopavali
okostja — poleg pisateljevega še pet drugih iz
njegovega ožjega sorodstva. Pisatelj in enega
izmed sinov skeleta sta tičala pod novim cesti-
ščem in ju je bilo težko izkopati, prav pisatelje-
vo lobanjo je teža gradbenega materiala strla.
V ponedeljek, 25. oktobra, so posmrtno ostanke
Mencingerjev resnično zakopali v nov grob na
ostanku nekdanjega pokopališča ob kapucinskem
samostanu. Tja so že pred dnevi prenesli in v
obzidje vzdali nagrobno ploščo, za katero je,
kakor znano, pisatelj sam za življenja sestavil
izvirno in duhovito besedilo.

2.

Glede na dogovor našega zastopnika s prof.
Majdo Frelihovo, sodelavko vašega zavoda da

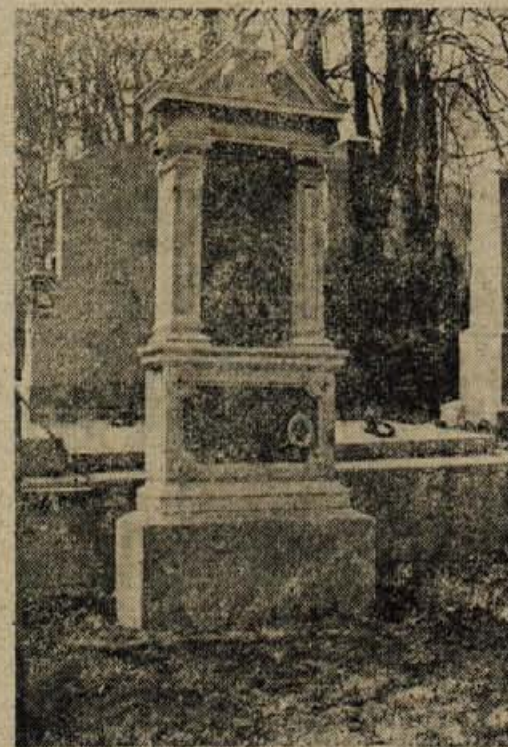
Tako je sedanje »poslednje« počivališče Mencingerjevo.

bo šel v Krško gledat, če je okolje novega Men-
cingerjevega groba dovolj ugledno, obveščamo
naslovljeni zavod o njegovih vtisih in sodbi:

Novi kraj, kamor so pisatelja s sorodniki po-
kopali, je poleg otroškega igrišča in parka s
klopni. Mencingerjev spomenik je vzdani v kaka
dva metra dolg zid, ostanek porušenega pokopa-
liškega zidu, gomila ni z ničemer ograjena. Nekaj
metrov stran, le da pravokotno na pisateljev
grob, se dviga prav tako kratek in osamljen kos
nekdanjega pokopališkega zidu s ploščama dveh
drugih zaslužnih Krčanov. Pooblaščenca Slavi-
stičnega društva se zdi lokacija preveč odprta,
nezavarovana in nespoštljiva; to pa je razumlji-
vo, saj jo je občinska skupščina izbrala na svojo
roko, ne da bi se o tako pomembni zadevi po-
svetovala s strokovnjaki vašega zavoda.

Zastopnik Slavističnega društva, pisateljev ro-
jak je sorodnicam predlagal, naj bi po ekshuma-
ciji pisateljevo truplo prepeljali v Kranj in ga
položili k počitku ob pesnika Simona Jenka.
Mencinger je namreč v gorenjski metropoli dol-
ga leta služboval kot advokat, slovstveno pa je
kakor Jenko pripadal vajevcem. Te zamisli zara-
di situacije, ki jo je zakrivila skupščina v
Krškem, ni bilo mogoče izpeljati, pisatelj je
moral ostati v Krškem. Tam jim očitno ni bog-
vekaj za pisatelja Mencingerja, čigar 60-letnico
smrti bi morali počastiti prihodnje leto.

Da bi v bodoče onemogočili morebitne nove
prekope ali celo reprizo nepletetnih dejanj,

Valjavčev nagrobnik na Mirogoju v Zagrebu.

kakršna smo doživeli tokrat, vljudno in nujno prosimo naslovljeni Zavod za spomeniško varstvo v Ljubljani, da novi grob pisatelja Janeza Mencingerja s ploščo in okolico nemudoma in za vselej zaščiti ter o svojem odloku obvesti prizadeto občinsko skupščino v Krškem kakor tudi podpisano Slavistično društvo Slovenije.

Pismo so podpisali: predsednik društva prof. dr. Franc Zadavec, tajnica Minka Kuclar in referent dr. Joža Mahnič. Datum: 2. november 1971.

Sledil je (dne 16. novembra 1971) še pismen predlog Slavističnega društva Slovenije:

V bližini, kakih sto metrov stran, je občinska skupščina ohranila neogotsko grobnico rodbine Hočevar. Primerno veliki pravokotni del nekdanjega pokopališča, na katerem ta grobnica stoji, je na dveh straneh še vedno zavarovan z zidno ograjo. Naše društvo naslovljenemu zavodu predlaga, naj bi občinska skupščina ob vašem sodelovanju in nadzorstvu prenesla telesne ostanke Mencingerja in onih dveh kulturnih delavcev na ta del nekdanjega pokopališča, prej pa naj bi ga še na drugih dveh straneh zavarovali z enako ograjo, nato pa tudi hortikulturno uredili, da ne bo podoben puščavi, temveč z okusom in ljubeznijo negovanem parku.

Le takšna rešitev bi bila dovolj spoštljiva za pisatelja in dovolj častna za občinsko skupščino Krško. Stroški za ponovni prekop, dodatno ograjo in hortikulturno ureditev najbrž ne bi bili pretirano veliki. Vsekakor si je Mencinger kot pomemben pisatelj, ugleden pravnik, sodelavec v krajevni upravi in častni meščan Krškega zaslužil. Dodamo naj še, da bodo na grob prihajali študentje in kulturni delavci, morda tudi tuji, in nam ne more biti vseeno, kje in kakšen je ta grob.

Kolikor občinska skupščina Krško ne bi pokazala razumevanja za ta svoj kulturni dolg, naj bi v sporazumu s Kranjem pisateljeve telesne ostanke prepeljali v gorenjsko metropolo, kjer bi našli dostojen počitek poleg slovstvenega tovariša Jenka.

Seveda ponudba Kranja še vedno velja, ker vemo, da je bila Mencingerjeva najsrčnejša želja (po pripovedi Toma Zupana) »če bi se mogel kdaj za stanovitno v Kranju udomačiti«.

Za odvetnika dobre postojanke, Kranja, bi Mencinger sploh nezapustil, da ga ni žena — rojena Krčanka — zelo nagovarjala za Krško. »To še kosti niso glede na Kranj« je kranjskemu županu Savniku večkrat rekel pozneje. Zato ta pisateljjev osebni prijatelj poudarja: »Po Kranju je bilo Mencingerju zelo hudo in nikoli bi ne bil šel iz Kranja, nikoli!«

Prav do smrti se je pisatelj Sivor spominjal »nekdanjih veselih, srečnih let v Kranju«.

Potem so slovenski slavisti, pedagogi in znanstveniki, zbrani v dneh od 15. do 17. septembra 1972 na strokovnem seminarju v Murski Soboti, vprašanje ureditve novega Mencingerjevega groba postavili še enkrat, topot odločneje, z uradnim pismom, naslovljenim na skupščino občine Krško.

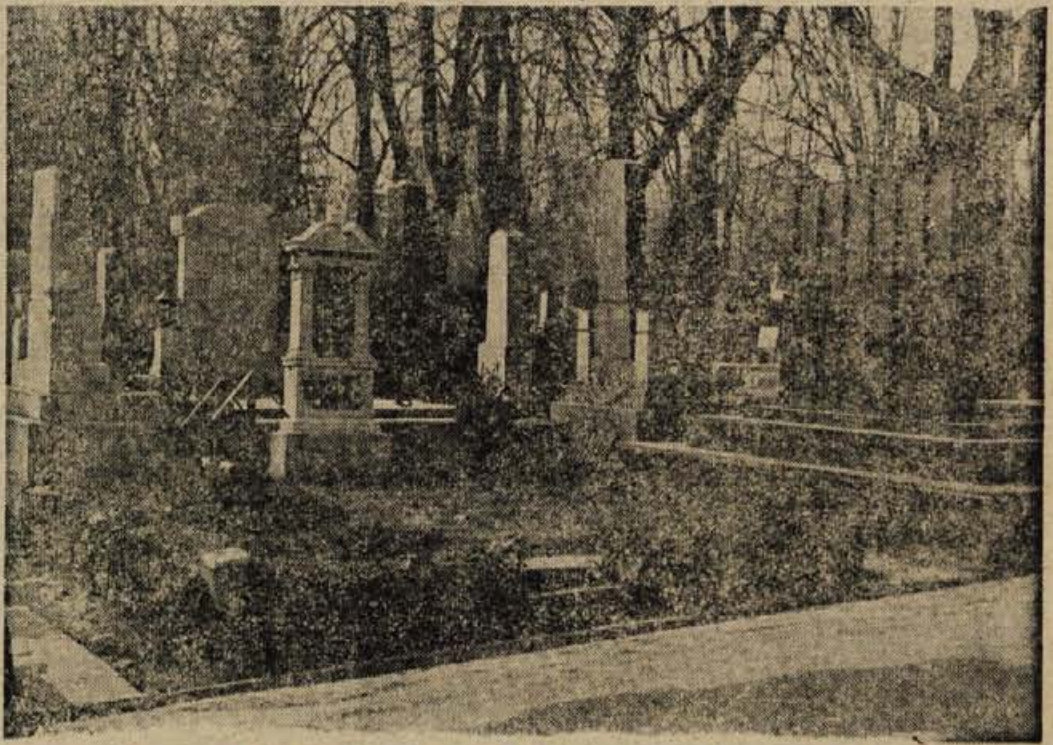
V pismu slovenski slavisti nujno prosijo krško občinsko skupščino, naj vendar že pohiti z ureditvijo groba pisatelja Janeza Mencingerja oziroma predvidenega »gaja zaslužnih«. Nato pismo vso stvar takole precizira:

Po informacijah, ki jih imamo, so vsa prizadevanja skupščine obstala pri lepem načrtu arh. Zdenke Gorupove. Skupščina je obljubila zastopniku našega društva, da bo gaj po možnosti uredila do občinskega praznika v Krškem v začetku julija. Ta rok je bil resda nekoliko kratek, zato pa smo zanesljivo pričakovali, da boste »gaj zaslužnih« uredili v teku julija in avgusta. Zdaj se naglo približuje 1. november, dan mrtvih, in pisateljjev grob je, kolikor vemo, natanko tak kot pred letom dni po tistem škandaloznem prekopu.

Kot raziskovalci in učitelji slovenske književnosti in jezika se za zadevo čutimo soodgovorne in bomo nad njo bedeli, dokler ne bo spodobno urejena.

Pripominjamo, da se občinska skupščina Kranj in Prešernov muzej še vedno živo zani-

(Nadaljevanje na naslednji strani)

Grobisče z Valjavčevim grobom na zagrebškem Mirogoju ob osrednji pokopališki aleji.

Visoki obelisk, nagrobnik Josipine Turnograjske v nemškem Gradcu.

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

mata za usodo Mencingerjevega groba in sta še vedno pripravljena pisateljeve posmrtne ostanke pokopati in njegov nagrobnik postaviti v Kranju.

Iz vseh navedenih razlogov Vas vlijudno prosimo da nas čimprej obvestite, kako je s pisateljevim grobom in kdaj nameratave urediti »gaj zaslužnih«.

Pismo z zborovanja slovenskih slavistov, na slovljeno na skupščino občine Krško, je bilo odposlano iz Murske Sobote 16. septembra 1972. Podpisali pa so ga: predsednik slavističnega društva Slovenije dr. Jakob Rigler, tajnik Janez Dular in referent dr. Joža Mahnič.

Iz Krškega pa so odgovorili takole:

Takoj po posvetu, ki smo ga imeli v Krškem dne 3. februarja 1972, na katerem je bil prisoten tudi predstavnik vašega društva, smo naročili izdelavo načrta za ureditev »gaja zaslužnih mož«. Delo na izdelavi načrta smo poverili dipl. ing. arh. Zdenki Gorup. Prvi načrt, ki smo ga prejeli, ni bil v skladu z našim dogovorom, ker so bili grobovi drugače razporejeni, kot je bilo dogovorjeno. Zato smo istega vrnili avtorici in ji svetovali, da se glede razporeditve grobov posvetuje s predstavnikom Slavističnega društva tov. dr. Jožem Mahničem. Popravljeni načrt, s pravilno vrisanimi grobovi nam je bil od avtorice vročen 16. 6. 1972.

Se pred letnimi počitnicami smo ukrenili vse potrebno, da bi dobili izvajalca in da bi bil »gaj zaslužnih mož« urenjen do občinskega praznika, vendar so vsi predvideni izvajalci odklonili prevzem izvedbe. Tako se je celotna zadeva zaklela preko letnih počitnic.

V teku so dogovori s komunalno-stanovanjskim podjetjem, ki je pripravljeno prevzeti dela na ureditvi gaja.

Prepričani smo, da bomo v najkrajšem času uspeli skleniti pogodbo o oddaji del, ki jih bo izvajalo komunalno-stanovanjsko podjetje iz Krškega.

Se enkrat bi radi poudarili, da v tem primeru ne gre za malomarnost in neodgovornost občinske skupščine, temveč je ureditev pogojena s težavami, ki smo vam jih opisali.

Prosimo, da vzamete gornje sporočilo z razumevanjem na znanje. Istočasno pa se še enkrat obvezujemo, da bo zadeva urejena tako, kot je bilo dogovorjeno.

Predsednik skupščine občine Krško Jože Rađej, l. r.

Slovenski napis na nagrobniku Josipine Turnograjske, ob strani stoji potomec Josiplininega brata Fidelisa Urbančiča.

Stvar sem si hotel ogledati na svoje oči, tembolj, ker sem upal, da so stvari že urejene, saj je Krško v vsej naši polpretekli zgodovini veljalo za kulturno in zavedno slovensko mesto. Vsekakor mi je bilo čustveno kar hudo za Krčane, s katerimi smo se v Kranju prijateljsko bratili.

Toda, ko sem si stvari le ogledal na lastne oči, sem videl, da je stvar še bolj siva in brezupna, kot jo naslikata pismi Slavističnega društva Slovenije. Mencingerjev novi grob stoji sredi vsem odprte puščobne gmajne, z vriščem, ropotom, prahom in smetmi obdan, namesto da bi ostal tam, kjer je bil. Lažje bi se nova stranska cesta ognila pokopališki ograji za kaka dva metra, kot bo zdaj oprati nekulturno lice Krškega.

In da bo stvar še bolj paradoksalna, povem še malo znano dejstvo: pisatelj Mencinger je še za časa svojega življenja kupil del zemljišča na Krškem pokopališču, ga dal po vseh predpisih odmeriti (to je opravil geometer Gspan, oče prof. Alfonza Gspana) in stvar zabeležil v zemljiško knjigo. Kot izveden pravnik je že vedel, kako se tem rečem streže. Kupil pa si je Mencinger grobno parcelo zato, da bi on in njegovi potomci imeli mir pred kakimi morebitnimi prekopi in preureditvami.

Kako je Mencinger mislil na svojo smrt, priča tudi duhovit napis, ki si ga je sestavil za svoj nagrobnik. Le datum smrti je pozneje vpisala druga roka:

Tukaj vstajenja čaka
Dr. Janez Mencinger
advokat

Svojega življenja pravdo je začel 26. 3. 1833
in nedovršeno končal 12. 4. 1912
Bodi mu sodba milostljiva!

Ker pa pričujoči zapis želi biti zgolj informacija o stanju nekaterih grobov in opozorilo za primer kakih bodočih ekshumacij zemskih ostankov naših slovstvenih klasikov, navajam še bridko ugotovitev o prekopu Prešernovega trupa.

Znano je namreč, da je bil prvi pesnikov grob desno od vhoda na pokopališče, ob zidu. Potem pa je bil po načrtih dunajskega arhitekta izdelan zares lep nagrobnik. Ker pa arhitekt najbrž ni vedel za lokacijo pesnikovega groba, je pač izdelal nagrobnik, ki pa nikakor ni sodil ob zid, pač pa ob osrednjo pokopališko alejo. In Prešeren se je moral seliti iz svojega prvotnega groba. Ne obstaja pa o tem prekopu nobena dokumentacija, nihče ni nadzoroval grobarja pri njegovem delu.

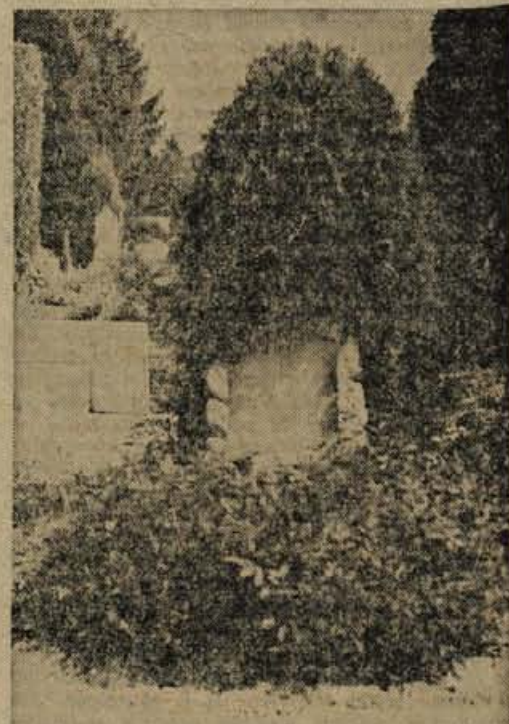
Prvi dvom v poštenost davnega grobarja se je pojavil že l. 1949 ob Kidričevi zamisli o prenosu pesnikovih zemskih ostankov v Vrbo. Ali bi bile izkopane kosti res Prešernove? Kaj če ni grobar svoje naloge vestno opravil? Priče ni bilo nobene, še manj kakega pisanega sporočila. Zato smo l. 1963 mesto prvega pesnikovega groba v sodelovanju s parkovnim arhitektom primerno omejili in zasadili z zimzelenim rastlinjem. Prostor smo označili z belo marmornato ploščico, vdolano v zid. Vklesan napis pove:

TU, POD TO RUSO,
JE BIL PRVI GROB
PREŠERNOV
10. 2. 1849—18. 6. 1852

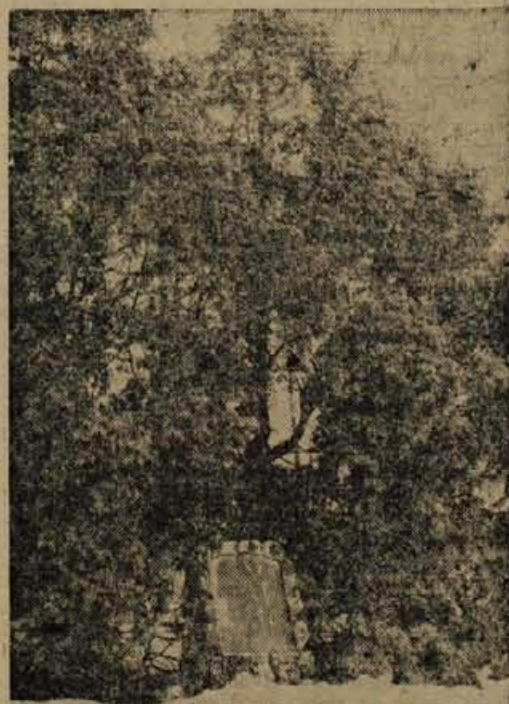
To seveda vsi vemo, da je sleherni grob le simbol spomina na pokojnika, da ne gre stvari materializirati in preveličevati. Vemo tudi, da so le pokojnikova dela njegov največji in najtrajnejši spomenik. Toda vsega obsojanja vredna nevestnost krškega grobarja opozarja na nesmiselnost nenadzorovanih prekopov. Tembolj, če se ob taki priložnosti tudi opustijo antropološke meritve, s katerimi marsikdaj lahko revidiramo zmotne trditve o pokojnikovi staturi, višini, obliki lobanje in podobno.

Vsekakor naj velja vodilo, da je treba pri ekshumacijah pomembnih ljudi postopati skrajno pietetno, studiozno in z vso znanstveno akribijo.

Črtomir Zorec

Nekdanji grob Ernestine Jelovškove, Prešernove hčerke, na ljubljanskih Zalah.

Sedanji grob (od leta 1967 dalje) Ernestine Jelovškove v Prešernovem gaju v Kranju.

SNOVANJA — posebno kulturno rubriko GLASA ureja uredniški odbor Kluba kulturnih delavcev v Kranju: Milan Batista, Anton Miklavčič, Dušan Ogrizek, Bojan Plisk, Albin Učakar, Črtomir Zorec in Olga Zupan. Odgovorni urednik Črtomir Zorec. Lektor Franc Drolec.

2. Svet za družbeni plan in finance, ki ga sestavljajo predsednik in 12 članov.
3. Svet za industrijo in obrt, ki ga sestavljajo predsednik in 8 članov.
4. Svet za kmetijstvo in gozdarstvo, ki ga sestavljajo predsednik in 10 članov.
5. Svet za blagovni promet in turizem, ki ga sestavljajo predsednik in 8 članov.
6. Svet za urbanizem, gradbene in komunalne zadeve, ki ga sestavljajo predsednik in 12 članov.
7. Svet za prosveto in kulturo, ki ga sestavljajo predsednik in 10 članov.
8. Svet za zdravstvo in socialno varstvo, ki ga sestavljajo predsednik in 10 članov.
9. Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu, ki ga sestavljajo predsednik in 10 članov.
10. Svet za narodno obrambo, ki ga sestavljajo predsednik in 12 članov.

2. člen

112. člen se spremeni in se glasi:

Svet za občino upravo in notranje zadeve opravlja zadeve s področja organizacije in dela upravnih organov občinske skupščine, zadeve s področja državljanjskih stanj, varstva javnega reda in miru, varnosti prometa in varnosti ljudi in premoženja, zadeve s področja požarne varnosti in druge zadeve, ki ne spadajo v področje drugih svetov.

Svet za družbeni plan in finance obravnava in sprejema predlog družbenega načrta, proračuna in zaključnega računa, opravlja zadeve v zvezi z izvajanjem družbenega načrta in proračuna ter druge zadeve s področja financ in premoženjsko pravnih zadev.

Svet za industrijo in obrt obravnava vse zadeve s področja industrije in obrti, dela in zaposlovanja ter druge gospodarske zadeve s tega področja.

Svet za kmetijstvo in gozdarstvo obravnava zadeve s področja kmetijstva in gozdarstva ter lova in ribolova.

Svet za blagovni promet in turizem obravnava zadeve s področja blagovnega prometa, turizma in gostinstva.

Svet za urbanizem, gradbene in komunalne zadeve obravnava zadeve s področja urbanizma, gradbeništva, cest, stanovanjske politike in druge komunalne zadeve.

Svet za prosveto in kulturo obravnava zadeve s področja šolstva in predšolske vzgoje, s področja prosvete in kulture ter telesne kulture.

Svet za zdravstvo in socialno varstvo skrbi za skladen razvoj zdravstvene službe, obravnava delo zdravstvenih zavodov in opravlja druge zadeve s področja zdravstvenega varstva občanov, opravlja zadeve s področja splošnega varstva in varstva družine ter skrbništva odraslih in mladoletnih.

Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu opravlja zadeve s področja vzgoje in varnosti v cestnem prometu.

Svet za narodno obrambo opravlja vse zadeve s področja narodne obrambe.

3. člen

Clen 120 se spremeni in se glasi:

Upravni organi so:

- skupščinska pisarna
- urad tajnika
- odsek inšpekcijskih služb
- oddelek za notranje zadeve
- oddelek za družbene službe in občino upravo
- oddelek za gospodarstvo in finance
- oddelek za narodno obrambo
- davčna uprava
- geodetska uprava
- krajevni uradi.

4. člen

121. člen se spremeni in se glasi:

Odsek inšpekcijskih služb opravlja vse inšpekcijske zadeve razen tistih, ki se po dogovoru opravljajo z medobčinskimi inšpekcijskimi službami.

Oddelek za družbene službe in občino upravo opravlja zadeve s področja organizacije občinskih organov in zavodov, sistematizacije delovnih mest in delovnih razmerij, opravlja upravne zadeve s področja občne uprave, šolstva, kulture, prosvete, telesne vzgoje, zdravstva in socialnega

varstva, opravlja splošno pisarniško službo za prošnje in pritožbe, opravlja druge zadeve iz pristojnosti upravnih organov.

Oddelek za notranje zadeve opravlja upravne zadeve s področja vzdrževanja reda in miru in občini, varnosti prometa, vodstva državljanjskih stanj, službe prijav in odjav bivanja, izdajanja potnih dovoljenj, dovoljenj za orožje in razstreliva, zadeve s področja požarne varnosti in druge zadeve s področja notranjih zadev.

Oddelek za gospodarstvo in finance opravlja vse upravne zadeve s področja industrije, obrtništva, blagovnega prometa, kmetijstva, gozdarstva, prometa, gostinstva in turizma, lova in ribolova, dela, delovnih razmerij in socialnega zavarovanja, komunalnih zadev, gradbeništva, urbanizma in stanovanjskih zadev nadalje upravne zadeve v zvezi s pripravo proračuna in zaključnega računa, spremlja izvrševanje proračuna in finančno izvrševanje občinskega družbenega načrta, opravlja računovodsko službo in občinski proračun in sklade, opravlja upravne zadeve na področju premoženjsko pravnih razmerij glede zemljišč v družbeni lasti in vodi evidenco teh zemljišč.

Odsek za narodno obrambo opravlja vse upravne in strokovne zadeve s področja narodne obrambe.

Davčna uprava predpisuje in izterjuje davščine in takse od občanov in nadzoruje vodenje poslovnih knjig ter nadzoruje, kako delovne in druge organizacije vplačujejo družbene prispevke.

Geodetska uprava vodi evidenco zemljišč, opravlja meritve, izračunava katastrski dohodek in opravlja druge zadeve glede zemljiških stanj in sprememb.

5. člen

125. in 126. člen se črtata.

6. člen

128. člen se spremeni in se glasi:

Načelnik skupščinske pisarne (varianta: sekretar skupščine) pomaga predsedniku skupščine pri pripravljanju sej občinske skupščine in pri usklajevanju dela svetov in komisij in skrbi za izvrševanje sklepov občinske skupščine in komisij, kolikor to ne spada v pristojnost drugih organov. Skrbi tudi za informiranost občanov in delovnih organizacij o delu skupščine in njenih organov. Za svoje delo je odgovoren skupščini in njenemu predsedniku.

Upravnim organom občinske skupščine načeljuje tajnik, ki je odgovoren za svoje delo občinski skupščini in njenemu predsedniku.

Tajnik občinske skupščine usklajuje delo upravnih organov in skrbi, da upravni organi kot celota v redu poslujejo ter skrbi za zakonitost.

7. člen

Ta odlok stopi v veljavo osmi dan po objavi v Uradnem vestniku Gorenjske.

Številka: 011-1/72-1

Radovljica, dne 31/1-1973

Predsednik
Stanko Kajdič, l. r.

5.

Na podlagi 12. in 17. člena zakona o programiranju in financiranju graditve stanovanj (Uradni list SRS, št. 5-11/72 in 54-406/72) in 89. člena statuta občine Radovljica (Uradni vestnik Gorenjske, št. 11/64) je skupščina občine Radovljica na 49. seji občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti dne 31. januarja 1973 sprejela

ODLOK

o obveznem prispevku za družbeno pomoč v stanovanjskem gospodarstvu v občini Radovljica

1. člen

Občinska skupščina Radovljica s tem odlokom uvaža obvezen prispevek za družbeno pomoč v stanovanjskem gospodarstvu (v nadaljnjem besedilu: prispevek) in njegovo višino.

2. člen

Organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije, družbenopolitične in druge organizacije, društva, družbenopolitične skupnosti in državni organi (v nadaljnjem besedilu: or-

ganizacije) plačujejo prispevek po stopnji 36,67 odstotka od najnižjega odstotka sredstev, ki so ga organizacije v občini določile s samoupravnim sporazumom za potrebe razširjene reprodukcije in družbene pomoči v stanovanjskem gospodarstvu, ali 2,2 % od bruto osebnih dohodkov.

Organizacije, ki ne določijo s samoupravnim sporazumom najnižjega odstotka sredstev za potrebe razširjene reprodukcije in družbene pomoči v stanovanjskem gospodarstvu in katerim predpiše najnižji odstotek sredstev za te namene občinska skupščina z odlokom, plačujejo prispevek po stopnji, ki je določen v prvem odstavku tega člena.

3. člen

Občani, ki pri opravljanju samostojne dejavnosti uprabljajo dopolnilno delo drugih oseb, plačujejo sredstva za stanovanjsko graditev in za družbeno pomoč v stanovanjskem gospodarstvu po stopnji, 6 % od bruto osebnih dohodkov. Ta sredstva se v celoti vplačujejo v solidarnostni stanovanjski sklad občine Radovljica.

4. člen

Občinska skupščina bo odločala o celotni ali delni odložitvi plačevanja prispevka na posebno zahtevo posamezne organizacije, ko ta izvaja socialni načrt ali izplačuje minimalne osebne dohodke.

5. člen

Prispevek po tem odloku se vplačuje v solidarnostni stanovanjski sklad občine Radovljica.

6. člen

Ta odlok velja osmi dan po objavi v Uradnem vestniku Gorenjske in se uporablja od 1/1-1973.

Številka: 36-1/72-3

Radovljica, dne 31/1-1973

Predsednik
Stanko Kajdič, l. r.

6.

Na podlagi 13. člena zakona o programiranju in financiranju graditve stanovanj (Uradni list SRS, št. 5-11/72 in 54-406/72) in na podlagi 89. člena statuta občine Radovljica (Uradni vestnik Gorenjske, št. 11/64) je skupščina občine Radovljica na 49. seji občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti dne 31. januarja 1973 sprejela

ODLOK

o obveznem združevanju dela sredstev za kreditiranje stanovanjske graditve

1. člen

Organizacije, ki ne sklenejo družbeni dogovor za vezavo dela sredstev za kreditiranje stanovanjske graditve pri poslovni banki, ali k njemu ne pristopijo, so dolžne združevati 16,67 % od najnižjega odstotka sredstev, dogovorjenih s samoupravnim sporazumom za potrebe družbene reprodukcije in družbene pomoči v stanovanjskem gospodarstvu, ali 1 % od skupnega zneska sredstev, iz katerih se plačujejo prispevki iz osebnih dohodkov.

2. člen

Ta odlok velja osmi dan po objavi v Uradnem vestniku Gorenjske in se uporablja od 1/1-1973.

Številka: 36-1/72-3

Radovljica, dne 31/1-1973

Predsednik
Stanko Kajdič, l. r.

7.

Na podlagi 2. odstavka 11. člena in 13. člena zakona o programiranju in financiranju graditve stanovanj (Uradni list SRS, št. 5-11/72 in 54-406/72), programa stanovanjske graditve v občini Radovljica za razdobje 1972 do 1976 in 89. člena statuta občine Radovljica (Uradni vestnik Gorenjske, št. 11/64) je skupščina občine Radovljica na 49. seji občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti dne 31. januarja 1973 sprejela

ODLOK

o določitvi najnižjega odstotka sredstev za razširjeno reprodukcijo in družbeno pomoč v stanovanjskem gospodarstvu v občini Radovljica

1. člen

Organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije, družbenopolitične in druge organizacije, društva, družbenopolitične skupnosti in državni organi, ki niso določile s samo-

upravnim sporazumom od 29. januarja 1973 najnižji odstotek sredstev za razširjeno reprodukcijo in družbeno pomoč v stanovanjskem gospodarstvu, izločajo ob vsakem izplačilu osebnih dohodkov sredstva v te namene po stopnji 6% od skupnega zneska sredstev, iz katerih se izplačuje prispevki iz osebnega dohodka.

Ta sredstva se izločajo v sklad skupne porabe posamezne organizacije in se uporabljajo v skladu z določili zakona o programiranju in financiranju graditve stanovanj (Uradni list SRS, št. 5/72 in 54/72) in v skladu s predpisi, ki jih na podlagi tega zakona izda skupščina občine Radovljica.

2. člen

Občani, ki pri opravljanju samostojne dejavnosti uporabljajo dopolnilno delo drugih oseb, plačujejo sredstva za stanovanjsko graditev in za družbeno pomoč v stanovanjskem gospodarstvu po stopnji 6% od skupnega zneska izplačanih osebnih dohodkov. Ta sredstva se v celoti vplačujejo v solidarnostni stanovanjski sklad občine Radovljica.

3. člen

Ta odlok velja osmi dan po objavi v Uradnem vestniku Gorenjske in se uporablja od 1. januarja 1973.

Stevilka: 36-1/72-3

Radovljica, dne 31/1-1973

Predsednik
Stanko Kajdiž, l. r.

8.

Na podlagi 89. člena statuta občine Radovljica (Uradni vestnik Gorenjske, št. 11/64) je skupščina občine Radovljica na seji občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti dne 31. januarja 1973 sprejela naslednjo

Predpisi samoupravnih organov

Krajevna skupnost Železniki

10.

Na podlagi uspelega referenduma dne 17. decembra 1972, je Svet krajevene skupnosti Železniki na seji 30. januarja 1973 sprejel

SKLEP

o uvedbi krajevnega samoprispevka v Železnikih

1. člen

Uvaja se krajevni samoprispevek za izgradnjo kopališča v Železnikih.

2. člen

Krajevni samoprispevek se uvaja za razdobje štirih let, to je od 1. januarja 1973 do 1. januarja 1977.

3. člen

Za izgradnjo kopališča v Železnikih je za predračun potrebno 2.200.000 din.

Denarna sredstva se nakazujejo na poseben račun pri krajevni skupnosti Železniki.

4. člen

Dela, za katera se uvaja krajevni samoprispevek, morajo biti končana do konca leta 1977.

ODLOČBO

1. Odpravi se odločba skupščine občine Radovljica, št. 022-4/71-1 z dne 8. decembra 1971 o ustanovitvi šolskega centra v Radovljici, ki sta jo sprejela oba zbora skupščine občine Radovljica na seji dne 8. decembra 1971.

2. Ta odločba se objavi v Uradnem vestniku Gorenjske.

Stevilka: 022-4/71-1

Radovljica, dne 31/1-1973

Predsednik
Stanko Kajdiž, l. r.

9.

Na podlagi 49. člena zakona o srednjem šolstvu (Uradni list SRS, št. 18/67) in 89. člena statuta občine Radovljica (Uradni vestnik Gorenjske, št. 11/64) je skupščina občine Radovljica na seji občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti dne 31. januarja 1973 sprejela naslednji

SKLEP

1. Daje se soglasje k pripojitvi Gostinskega šolskega centra Bled z internatom k Poklicni kovinarski šoli Radovljica.

2. Daje se soglasje k preimenovanju Poklicne kovinarske šole Radovljica v Šolski center Radovljica in k imenovanju začasnega direktorja.

3. Ta sklep se objavi v Uradnem vestniku Gorenjske.

Stevilka: 022-4/71-1

Radovljica, dne 31/1-1973

Predsednik
Stanko Kajdiž, l. r.

Za izvajanje del je odgovoren Svet krajevene skupnosti Železniki oziroma odbor za izgradnjo kopališča, ki ga imenuje Svet krajevene skupnosti Železniki.

5. člen

Izgradnja kopališča se bo financirala iz naslednjih virov:

1. Prispevek podjetij na območju krajevene skupnosti Železniki iz poslovnih skladov po posebnem družbenem sporazumu.

2. Prispevek prebivalstva krajevene skupnosti Železniki od osebnih dohodkov.

3. Prispevek krajevene skupnosti Železniki.

6. člen

Krajevni samoprispevek plačujejo prebivalci krajevene skupnosti Železniki:

1. vsi zaposleni iz območja krajevene skupnosti Železniki prispevajo 1% od neto osebnih dohodkov;

2. vsi kmetje iz območja krajevene skupnosti Železniki prispevajo 1% od katastrskega dohodka;

3. lastniki gozdov (nekmetje) prispevajo 1% od posebne lesne mere;

4. vsi obrtniki prispevajo 2% od čistega dohodka;

5. prebivalci krajevene skupnosti Železniki, ki prejemajo družinsko, invalidsko ali starostno pokojnino nad 1000 din prispevajo 1% od pokojnine.

7. člen

Obveznosti plačevanja krajevnega samoprispevka so oproščeni prebivalci za tele dohodke: nagrade vajencev v gospodarstvu, učencev in študentov na praksi, stipendije, prejemki na podlagi zdravstvenega varstva, nadomestilo plače za čas bolezni, iz nadomestil med začasno brezposelnostjo, pomoč za opremo novorojenčka, otroški dodatki, invalidnine vojaških in mirnodobnih vojni invalidov, invalidski dodatki, socialna podpora, priznavalnine in kmetijske oskrbnine ter drugi podobni prejemki.

8. člen

Zavezanci iz 6. člena odvajajo krajevni samoprispevek takole:

1. krajevni samoprispevek za osebe iz 1. točke 6. člena, ki so zaposlene na območju krajevene skupnosti Železniki, obračunavajo samoprispevek izplačevalci osebnih dohodkov ob vsakokratnem izplačilu osebnih dohodkov. Obračunski krajevni samoprispevek morajo plačati pri banki takrat, ko dvigajo gotovino za izplačilo osebnih dohodkov.

2. krajevni samoprispevek po 2., 3. in 4. točki 6. člena tega odloka se plačuje na podlagi odločbe krajevene skupnosti Železniki vsakega pol leta, lahko pa ga zavezanci plačajo tudi v enkratnem letnem znesku.

3. Za upokojene iz 5. točke 6. člena obračunava samoprispevek komunalni zavod za socialno zavarovanje. Krajevni samoprispevek nakazuje ob izplačilu pokojnin na poseben račun krajevene skupnosti Železniki.

V primeru, da za posamezne zavezance krajevni samoprispevek ni bil obračunan in odveden na način, ki je določen od 1. do 5. točke 6. člena, morajo ti zavezanci plačati samoprispevek v roku 10 dni po nastanku obveznosti.

9. člen

Za zbiranje dohodkov je odgovorna krajevna skupnost Železniki. Glede odmere, pobiranja in izterjevanja krajevnega samoprispevka se smiselno uporabljajo predpisi, ki veljajo za odmero, pobiranje in izterjavo prispevkov in davkov občanov.

10. člen

Krajevna skupnost Železniki letno izdela poročilo o višini zbranih denarnih prispevkov in njih porabi ter poročilo posreduje javnosti.

11. člen

Za vse ostalo, kar ni v tem sklepu posebej določeno, se smiselno uporabljajo določila republiškega zakona o prispevkih in davkih občanov.

12. člen

Ta sklep začne veljati osmi dan po objavi v Uradnem vestniku Gorenjske, uporablja pa se od 1. januarja 1973.

Železniki, dne 30/1-1973

Predsednik
Alojz Zumer, dipl. ing., l. r.